

ptačí svět

časopis České společnosti ornitologické

2 | 2024

- květen–červen | Vitání ptačího zpěvu na mnoha místech Česka; birdlife.cz
- 10.–14. 5. | Kurz sčítání a mapování ptáků; birdlife.cz/scitani-mapovani-2024
20. 5. | Žakovská ornitologická konference, Praha; birdlife.cz/zakovska-konference
24. 5. | Noční příroda v ptačím parku Kosteliska; birdlife.cz/akce-kosteliska
- 24.–26. 5. | Musílkova cesta; birdlife.cz/musilkova-cesta-pres-sibir
8. 6. | Noční příroda v ptačím parku Josefovské louky; josefovskelouky.cz
22. 6. | Kubatovy slavnosti na Zbudovských blatech; birdlife.cz/zbudovska-blata
6. 7. | Exkurze za vlhami do ptačího parku Malá Lipová; birdlife.cz/mala-lipova
- 20.–28. 7. | Volný pracovní tábor na Josefovských loukách; josefovskelouky.cz
- 27.–28. 7. | Letní kosení na Zbudovských blatech; birdlife.cz/zbudovska-blata/
30. 8. | Noc netopýrů na Josefovských loukách; josefovskelouky.cz
31. 8. – 1. 9. | Noc netopýrů a lelkování na Mnišských loukách; birdlife.cz/mniske-louky
31. 8. – 1. 9. | Noc netopýrů a lelkování na Zbudovských blatech; birdlife.cz/zbudovska-blata

Cestujte za ptáky s ČSO

Ptačí park Zbudovská blata | 1.–2. 6. | autobusem

Jarní Maďarsko: NP Kiskunság a NP Hortobágy | 11.–16. 6. | autobusem

Island | 28. 6. – 7. 7. | letecky

Francouzská Guyana | předběžný termín 1.–17. 9. | letecky

Podzimní Maďarsko: NP Hortobágy | 3.–6. 10. | autobusem

birdlife.cz/exkurze

Jarní novinky v dobročinném obchodě ČSO

eshop.birdlife.cz

Nové, 3. vydání

Udržitelně
pěstovaná
káva

Dalekohled
AX Visio

Odznáčky

Ptačí svět – časopis ČSO | Ročník XXXI, číslo 2/2024

Vydává a rozšiřuje Česká společnost ornitologická (ČSO).

Adresa redakce: Ptačí svět, ČSO, Na Bělidle 252/34, 150 00, Praha 5 – Smíchov, tel.: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: csob@birdlife.cz

Redakční rada: **Alena Klvaňová**, klvanova@birdlife.cz, šéfredaktorka
Jaroslav Cepák, krouzkovaci_stanice@nm.cz | **Gabriela Dobruská**, dobruska@birdlife.cz |
Lucie Hošková, hoskova@birdlife.cz | **Barbora Kaminiecká**, barbora.kaminiecka@nature.cz |
Jiří Sládeček, jiri.sladecek@volny.cz | **Věra Sychrová**, sychrova@birdlife.cz |
Zdeněk Vermouzek, verm@birdlife.cz | **Lukáš Viktor**, viktora@birdlife.cz

Vychází čtyřikrát ročně. Pro členy ČSO zdarma, roční předplatné 400 Kč. Obsah a čísla ke stažení najdete v pdf na birdlife.cz/ptaci-svet.

Grafický návrh a sazba: **Jiří Kaláček** (www.kalacek.cz)

Tisk: **Unipress, spol. s r. o., Turnov**
Jazyková korektura: **Milan Bronclík**

Toto číslo vyšlo 14. 5. 2024 v nákladu 6 500 výtisků.

Uzávěrka příštího čísla je 30. 6. 2024. Vyjde v srpnu.

Inzerce, předplatné a pokyny pro autory na adrese redakce.

Zaregistrováno u Ministerstva kultury ČR pod č. E12781. ISSN 1801-7525.

Redakce děkuje všem autorům textů i fotografií.

Na obálce: Kulišek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) na snímku Michala Mašika (faulphoto.com).

Na vydávání časopisu přispívají členové ČSO, předplatitelé a inzerenti. Příspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Navštivte webové stránky časopisu na birdlife.cz/ptaci-svet a profil na [facebook.com/ptacisvet](https://www.facebook.com/ptacisvet).

- 1 | Úvodník / *Zdeněk Vermouzek*
1 | Z terénu i z kanceláře / *Věra Sychrová*

Co přinesl poštovní holub

- 2 | Kachny divoké loví ryby / *Jan Vedral*
2 | Překvapivá kořist volavky popelavé / *Martin Vondra*
2 | Pozorování hnízdního parazitismu / *Radoslav Motal*
2 | Vlaštovka krmila mláďata rehka / *Marek Kyselica*

Letem ptačím světem Bány Kaminiecké

- 3 | V Srbsku umírali havrani a kavky
3 | Hrozba ptačí chřipky se vznáší nad Antarktidou
3 | Nadějně vyhlídky pro australské medosavky

Z domova

- 4 | Zajímavá pozorování od října do dubna / *Jan Studecký a Jan Grünwald*

Zajímavosti z ptačí říše

- 5–7 | Sčítáme čápy, černé i bílé, pro vědu i pro radost / *Gabriela Dobruská a František Pojer*
8–9 | Jak dlouho žijí naši ptáci / *Zdeněk Valeš*

Objektivem

- 10–11 | Objektivem Michala Mašika

Rozhovor

- 12–14 | Když pozorují ptáky, starosti jdou stranou. Rozhovor s Gabrielou Dobruskou / *Alena Klvaňová*

Poznáte...?

- 15–17 | Poznáte naše polní hrabavé? / *Dana Rymešová, Martin Černý a Jan Hošek*

Mladým ornitologům

- 18 | Krutihlavovy hlavolamy / *Vladka Sládečková*
18 | Polet' se mnou do přírody / *Gabriela Dobruská*

Ptačí svět v říši umění

- 19 | Slavíci nejen z Madridu / *Daniel Razím*

Zajímavosti z ptačí říše

- 20 | Deformace zobáku a jejich příčiny / *Zdeněk Valeš*
20 | Čapí veterán z Krkonoš / *Jiří Dvořák*

Rady, tipy, návody

- 21 | Ptačí pomocníci v boji s hrabošem očima zemědělce / *Václav Zámečník, Alena Klvaňová a Jan Vratislav*
22–23 | Jak „vyrobit“ mokřad / *Martina Hanzlíková a Pavel Vít*
24–25 | Za ptáky do polí / *Ondřej Boháč*
26 | Pozorování ptáků v době klimatických změn / *Petr Voříšek*
27 | Navštivte rekonstruovanou Ornitologickou stanici v Přerově / *Martin Vymazal*

Ze života ČSO

- 29 | Rzy – legendární lokalita novým ptačím parkem / *Břeněk Michálek, Martin Fejfar, Martin Bacílek a Martin Paclík*

Za ptáky do světa

- 30–32 | Bolivia? Tranquilo! / *Tomáš Grim*

- Obálka C | Nákup v Zelené domácnosti: pro přírodu i lidi / *Alena Klvaňová a Věra Sychrová*

Navrhujte kandidáty do výboru a kontrolní komise ČSO

Příprava a konání voleb se řídí Volebním řádem ČSO, který je přístupný na webu ČSO.

Datum konání voleb: 12. října 2024, České Budějovice

Členové dostanou volební lístky poštou měsíc před konáním voleb. Hlasovat mohou zasláním volebního lístku poštou nebo osobně vhozením lístku do urny na členské schůzi.

Závazný termín pro návrh kandidátů je 15. července 2024, do kdy může kterýkoli člen zaslat svůj návrh předsedovi ČSO buďto přímo, nebo prostřednictvím kanceláře (csob@birdlife.cz).

Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolný zájmový spolek zabývající se výzkumem a ochranou ptáků. Má více než 7300 členů. Pracuje na vlastních i mezinárodních projektech, popularizuje a propaguje ochranu ptáků a jejich prostředí. V Česku zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.

BirdLife International je celosvětové sdružení národních organizací na ochranu ptáků a přírody. Působí ve více než 100 státech. Jeho cílem je snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit jejich území a tím přispět k zachování biologické rozmanitosti a udržitelnému využívání přírodních zdrojů. Charakterizuje jej motto: „Společně pro ptáky a pro lidi“ (Together for birds and people).

Přírodu obnovíme.**Se zákonem nebo bez něj**

Když 27. února letošního roku prošel hlasováním v Evropském parlamentu konečný návrh Nařízení o obnově přírody, vypadalo to, že nový předpis je prakticky na světě. Již dříve s ním totiž souhlasily členské státy, které měly nyní svůj dřívější souhlas jen formálně potvrdit. To se ovšem nestalo, protože vlády zemí jako Polsko nebo Maďarsko zařadily na poslední chvíli zpátečku s vidinou, že takto uklidní protesty zemědělců. Ano, těch zemědělců, kteří jsou na přírodní produkci závislí ze všech lidí nejvíce. (Dlužno dodat, že přes hlasitost průmyslového zemědělství je stále dost i těch rozumných, kteří si tuhle jednoduchou matematiku uvědomují.)

Mezitím, bez ohledu na nařízení a zákony, oznámila ČSO záměr vybudovat šestý ptačí park. A stejně jako v předchozích případech jsme se setkali s obrovskou vlnou veřejné podpory. Prostředky potřebné na nákupy pozemků se podařilo vybrat během několika dnů. Neuvěřitelně pozitivní vzkazy na portále Darujme.cz i zasílané e-mailem potvrzují, že výzkumy veřejného mínění se nemylí: valná většina veřejnosti si potřebu obnovy přírody uvědomuje a podporuje ji.

To mě naplňuje optimismem, stejně jako českým Ministerstvem životního prostředí vytvořené pracovní skupiny pro přípravu národního plánu obnovy přírody. Ať se již evropské nařízení podaří schválit, nebo ne (šance stále ještě je), možná jej nakonec ani nebudeme potřebovat a přírodu si obnovíme sami. Protože je to důležité a potřebné.

Zdeněk Vermouzek

Foto: Šimon Bářek

Foto: Jan Pavlíček (pavlicek-foto.com)

Začátkem dubna jsme založili již šestý ptačí park ČSO. Rzy v Pardubickém kraji jsou územím podmačených luk, které se rozprostírají kolem bývalého rybníka. Celkově tu bylo pozorováno už 204 druhů ptáků. Bez cílené péče ale hrozí této významné ornitologické lokalitě nadměrné zarůstání a vysychání mokřadu. Díky velké dárcovské podpoře jsme mohli vykoupit první předjednané pozemky a pustit se do příprav. Více si přečtete na str. 28.

- **Martin Šálek, který se v ČSO a Akademii věd ČR věnuje ochraně sýčků, byl začátkem března uveden do Světové síně slávy sovařů.** Ocenění za dlouhodobé úsilí při záchraně sýčka převzal na Mezinárodním festivalu sov v Minnesotě, největší akci svého druhu. Blahopřejeme!

- **Ve čtvrtek 7. března jsme s nakladatelstvím Revolver Recue slavnostně uvedli společné dílo Pražské ptačtvo 1800–2020.** Akce v pražském kině Přítomnost se zúčastnilo kolem 160 lidí. Novým doplněným vydáním knihy Velelava Wahla jsme splnili přání tohoto ornitologa a odbojáře, kterého v roce 1950 po politickém procesu popravili českoslovenští komunisté. Knihu lze za zvýhodněnou cenu zakoupit v e-shopu ČSO.

- **V březnu jsme v ptačích parcích uspořádali brigády, abychom je připravili na novou sezonu pro ptáky i lidi.** Vyřezali jsme náletové dřeviny, opravili ohrady, vysekali stařinu na hnízdištích bahňáků, upravili návštěvnické stezky a vysbírali parky od odpadů. Na Mnišských loukách jsme upravili hnízdní stěnu pro břehule a na Malé Lipové umístili zábrany pro bezpečné hnízdění vlh. Děkujeme všem dobrovolníkům a těšíme se na další sezonu v ptačích parcích.

- **Na Mnišských loukách se 11. března jedné z pěti kobyl exmoorského pony narodilo hříbě.** Ihned po porodu se klisnička měla čile k světu a záhy již se svou matkou brodila tůně v parku. Na Josefovské louky jsme pak koncem března přivezli sedm dalších exmoorských pony, aby byla pastva po loňském velkém rozšíření pastvin efektivnější. Nyní Josefovské louky spásá 23 koní, kteří tu vytvářejí atraktivní prostředí pro mokřadní ptáky.

- **Ve dnech 22.–24. března proběhl na Univerzitě Karlově 4. ročník mezinárodní konference pro mladé ornitology EOU Fledglings Meeting.** Jedním z organizátorů byla ČSO. Sešlo se 108 nadšených ornitoložek a ornitologů z 23 zemí. Na program byly terénní exkurze, čtyři plenární přednášky, 37 přednášek a 34 posterů následovaných diskusemi. Další ročník se uskuteční v polském Gdaňsku.

- **Psí jednotka ČSO významně přispěla k dopadení muže, který dle kriminalistů na Příbramsku otrávil karbofuranem dva orly mořské, káni lesní a další volně žijící živočichy.** Hrozí mu až šest let za mřížemi. Kriminalisté dopadli dvaapadesátiletého muže po měsíci intenzivní práce. Od počátku spolupracovali s psovodkou ČSO Klárou Hlubockou, která má jako jediná v Česku specializaci na dohledávání otrávených návnad a zvířat.

- **Na jaře jsme úspěšně zakončili tři velké projekty financované Norskými fondy.** Na Josefovských loukách jsme díky grantu vyhloubili tříhektarovou soustavu tůní Centrální ptačnick. Na Kosteliskách jsme nastartovali obnovu území zarostlého invazními druhy, přičemž největšími pomocnicemi nám byly krávy uherského stepního skotu. V projektu Zachraňme sýčka jsme na vhodná místa umístili nové budky, odstranili technické pasti a úzce spolupracujeme s farmáři.

- **Jihomoravská pobočka ČSO podala správnou žalobu proti rozhodnutí ministerstva dopravy, které potvrdilo platnost stavebního a územního rozhodnutí k výstavbě lanovky v Brně.** Zamýšlená stavba za miliardu korun by měla devastující vliv na ptáky a přírodu. Lesní a pobřežní porosty na pravém břehu Svratky patří mezi k nejvýznamnějším ornitologickým lokalitám ve městě, přímo v trase plánované lanovky je největší krajské zimní nocoviště havranů a kavek. Pobočka sbírá petiční podpisy a chystá řadu dalších kroků, o nichž najdete informace na birdlife.cz/havrani-v-brne.

- **V polovině dubna jsme uspořádali dvě terénní školení na dohledávání hnízd čejek chocholatých.** Kdysi hojný druh doplácí na intenzivní zemědělství a stále časnější polní práce, při kterých mnoho hnízd zůstává pod koly strojů. Snůšky je proto nutné včas dohledat, označit a domluvit se s hospodařícími zemědělci. I vy můžete čejkám pomoci, například ohlášením jejich hnízdiště. Více informací najdete na birdlife.cz/cejka.

Kachny divoké loví ryby

Loni koncem listopadu jsme pozorovali, jak kachny divoké loví na Vrbenských rybnících ryby. Většina z nás si možná představuje, že se kachny živí pouze bezobratlými a rostlinami, ale na jejich jídelníček patří kromě ryb i žáby, plazi, drobní savci jako myši nebo hraboši a někdy i mršiny.

Jan Vedral

Překvapivá kořist volavky popelavé

Koncem března jsem se ze Zlína vydal na Kozmické louky na Opavsku s nadějí, že se mi podaří pozorovat nějaký vzácnější druh. Z pozorovatelných jsem zaznamenal vodouše rudonohé, ale také čírky, morčáky a čejky. Po chvíli jsem pak ve vzdálenosti asi 100 m uviděl volavku popelavou, jak útočí na nějakého menšího ptáka. Na tu dálku bylo dost špatně poznat, co se to vlastně snaží spolknout. Raději jsem tedy místo dalekohledu použil bezzrcadlovku R7 + 100–500 RF, což je kombinace, která pěkně přiblíží i vzdálenější scénu. S napětím jsem tak mohl sledovat poslední boj potápky malé, která se ze začátku opravdu zuřivě bránila, ale s postupem času a s hlavou ve volavčím jícnu jí došly síly. Vzhledem k velikosti kořisti bylo pro volavku poměrně náročné ji spolknout, evidentně to dělala poprvé, po čtvrt hodině však potápka definitivně zmizela v jejích útrobách. Po zveřejnění snímku na FB mi přišla spousta ohlasů a zjistil jsem, že něco podobného u nás dosud nikdo nepozoroval; ve světě je to podle všeho přece jen běžnější.

Martin Vondra

Pozorování hnízdního parazitismu

Bydlíme v centru obce Osvětimany ve Zlínském kraji, na břehu potoka, odkud je přes vyšší plot jediný přístup směrem do našeho dvora, který je jinak ze tří stran ohraničen budovami. Když v loňském roce na tomto dvoře zahrnul rehek domácí, stali jsme se s rodinou svědky a stálými pozorovateli raritních okamžiků. Hnízdo bylo umístěno v bývalém chlívků, který v současné době využíváme coby dřevník, a my jsme sledovali, jak v něm přibývají vajíčka, a s očekáváním jsme vyhlíželi, kdy se vylíhnou mláďata. K našemu velkému překvapení se jednoho dne objevila vajíčka mimo hnízdo a v hnízdě zůstalo jediné mládě, ze kterého se později vybarvil „otesánek“ v podobě kukaččího mláděte. Vůbec jsme nerozuměli tomu, jak je možné, že kukačka objeví hnízdo rehka i takto hluboko schované ve stavení a zaneso do něj nepozorovaně své vejce. Kukačku a její růst jsme bedlivě pozorovali až do jejího vylétnutí. Vše probíhalo za veliké péče obou „adoptivních“ rodičů, kteří jen létali sem tam a krmili. Po vylétnutí se mládě kukačky ještě 14 dní zdržovalo kolem domu, na plotě a ve větvích keřů, rehci kukačku dokrmovali a vše se dalo krásně pozorovat i fotografovat. Užili jsme si toto pozorování i s našimi dětmi, pro které to byl opravdový zážitek.

Radoslav Motal, Osvětimany

Vlaštovka krmila mláďata rehka

hnízdění. Dozvěděli jsme se o něm díky lidem, kterým nebyl lhostejný osud vypadlého rehčího mláděte a kteří po konzultaci se záchranou stanicí Pavlov začali hnízdění pozorovat.

Na příštěšku, kde mají majitelé na trámech umístěny podložky pro hnízdění vlaštovek, si postavily hnízdo nejen vlaštovky, ale tři metry od nich také rehci domácí. V době, kdy se v hnízdě rehků vylíhla mláďata a vlaštovky teprve inkubovaly vejce, začal samec vlaštovky intenzivně krmít mládě rehky. Když se mláďata vylíhla i vlaštovkám, samec stále pokračoval v krmení rehků (ale i dalším rodičovským chování, například vynášení trusu) a při tom se staral i o svá mláďata. Zatímco samec rehka se u hnízda v době našeho sledování vůbec neukázal, k samici rehka, která létala na své hnízdo krmít mláďata, se vlaštovka chovala agresivně a často ji odháněla. I toto agresivní chování nejspíš přispělo tomu, že malé rehky častěji krmil vlaštovčí samec než rehčí samec. Vyšší intenzitu krmení si však lze vysvětlit i faktem, že vlaštovky krmí zejména malým létajícím hmyzem, zatímco rehci i většími bezobratlými, a tak samec vlaštovky musel krmít častěji, ale menšími sousty.

Marek Kyselica

Krmení mláďat cizího druhu bylo vyvoláno rodičovským pudem, který vlaštovčího samce nutil reagovat na žadonění mladých rehků (více o mimodruhovém krmení v *Ptačím světě* 3/2017).

Na jaře roku 2023 jsme v Jiřicích na Pelhřimovsku pozorovali neobvyklé

V Srbsku umírali havrani a kavky

Více než 800 otrávených ptáků bylo na začátku března letošního roku objeveno v zemědělské krajině nedaleko vesnice Nakovo v severním Srbsku. Oběťmi otravy se stali v Srbsku chránění havrani a kavky, teprve podrobná analýza uhynulých ptáků však ukáže, o jaký jed šlo. Lze ovšem předpokládat, že se jednalo o pesticid nebo rodenticid, jímž byly ošetřeny plnné plodiny. Havrani a kavky hledali na polích potravu, což se jim stalo osudným. Mrtví ptáci leželi na polích, viseli v keřích a na stromech, kde je objevil místní včelař. Výjev mu připomněl jinou závažnou otravu z roku 2015, která v okolí zlikvidovala 1600 včelstev. Ornitologové začali být na poplach, protože nedaleko hnízdí orli královští, které by mršiny otrávených ptáků mohly přilákat. Pokud se otrava potvrdí, půjde o nejzávažnější případ v této části Evropy. Krkavcovití ptáci hrají v ekosystému důležitou roli, v neposlední řadě si stavějí hnízda, která posléze obsazují poštolky a některé druhy sov. Dravci a sovy pak zase snižují populace hrabošů, proti kterým zemědělci usilovně bojují. Hromadná otrava může navíc ovlivnit i populace kalousů ušatých. V nedalekém městečku Kikinda se totiž nachází největší zimoviště těchto sov v Evropě (viz *Ptačí svět* 2/2020). Lze jich tu spatřit až 800 a tato podivná přitahuje každoročně mnoho turistů. Panuje obava, že šokující nález je jen špičkou ledovce, protože metody moderního zemědělství jsou celoevropským problémem. Stále se zvyšující tlak na výnosy vede k používání více hnojiv, více postřiků, více chemie obecně. Že tento chemický koktejl nakonec přistane na našich talířích, je nasnadě. Z polí proto mizí hmyz i ptáci, zatímco hrabošům se naopak daří. Otrávená pole a mrtví ptáci jsou tak krutou daní za náš zdánlivý blahobyt.

Podle *birdlife.org*

Foto: Stefan Prekajski

Pracovníci srbské Společnosti pro ochranu a výzkum ptáků sečetli nejméně 434 mrtvých havranů a 373 kavek a odebrali vzorky k analýze

Hrozba ptačí chřipky se vznáší nad Antarktidou

Ptačí chřipka si v poslední době vybírá stále více obětí nejen mezi volně žijícími ptáky. V Jižní Americe jí podlely statisíce mořských ptáků a desetitisíce mořských savců. Pokud by se rozšířila i do Antarktidy, mohla by způsobit kolaps místních populací tučňáků, zejména tučňáků oslích a patagonských. Tučňáci hnízdí v nahuštěných koloniích, což je ideální prostředí pro šíření viru, ať už vodou, výkaly, infikovanými jedinci nebo jejich mršinami. Tání ledu je dalším faktorem, který kolonie dlouhodobě ohrožuje a oslabuje. Tučňákům doslova pod nohama mizí místa k hnízdění. Nákaza virem, se kterým se tyto druhy dosud nesetkaly, by pro ně mohla mít katastrofální důsledky. Partneři BirdLife se snaží o důsledný monitoring ohnisek ptačí chřipky a o vyhodnocování jejího dopadu na různé ptačí druhy. Výzkum je nezbytný jako podklad k přijímání konkrétních opatření proti šíření ptačí chřipky, jež stále více ohrožuje populace ptáků, které už tak trpí ničením a úbytkem svého přirozeného prostředí. Ornitologové napříč planetou bedlivě sledují citlivé druhy, jako jsou právě třeba tučňáci, terejové, pelikáni nebo jeřábi.

Podle *birdlife.org*

Foto: Liam Quinn (CC BY-SA 2.0 DEED)

Pro rodiny tučňáků oslích, které ohrožuje oteplování klimatu, by ptačí chřipka mohla být poslední ranou

Nadějně vyhlídky pro australské medosavky

Alespoň jedna optimistická zpráva na závěr. Kriticky ohrožený druh medosavka žlutočerná (o samcích, kteří zapominají zpěv svého druhu, jsme psali v *Ptačím světě* 2/2021) zaznamenal nejuspěšnější hnízdní sezonu od roku 2017. K vzletnosti bylo ve sledované oblasti vyvedeno minimálně 16 mláďat a zahníždil i smíšený pár, v němž samice pocházela z odchovu v zoo. Tato samice byla v roce 2021 vypuštěna 100 km od současného hnízdiště, kde našla partnera z volné přírody a úspěšně s ním vyvedla dvě mláďata. Ve volné přírodě dnes přežívá posledních několik set medosavek žlutočerných. Podpora populace spočívá v ochraně před savčími predátory instalací plastových pásů na kmeny stromů, kde medosavky hnízdí. Hnízda ohrožují třeba vakoveverky létavé a kusu liščí. Dalším způsobem zvyšování početnosti medosavek je vypouštění odchovaných samic, kterých je v populaci výrazně méně než samců. V listopadu loňského roku bylo vypuštěno 14 odchovaných samic, z nichž některé byly označeny i miniaturní vysílačkou, aby bylo možné sledovat jejich pohyb. Ochránci věří, že tato opatření pomohou stabilizovat populaci tohoto kriticky ohroženého druhu, jehož početnost za posledních 25 let poklesla o 80 %. Medosavky žlutočerné obývají eukalyptové lesy, živí se nektarem, mizou a hmyzem a s oblibou hnízdí ve jmelí. Ohrožuje je sucho, kácení lesů a jsou rovněž vytlačovány konkurenčně silnějšími druhy medosavek a dalších ptáků včetně zavlečeného vrabce domácího.

Podle *birdlife.org.au*

Foto: Brian McCauley (CC BY-NC 2.0 DEED)

Medosavky žlutočerné obývají australské státy Nový Jižní Wales a Viktorie

Zajímavá pozorování od října do dubna

Foto: Svatava Coupková

Strnad viničný, 14. 10. 2023 nedaleko Pavlova

Tajemní strnadi Pavlovských vrchů

Velmi zajímavý druh ptáka se může připlést do cesty každému z nás i v místě, kde to nejméně čekáme. Takové překvapení čekalo autorku fotografie strnada viničného (*Emberiza cia*), který vzlétl ze skály nedaleko turistické cesty k hradu Děvičky. Tento druh strnada vyhledává právě takovýto typ prostředí s prosluněnými kamenitými stráněmi a roztroušenými keři. Nejbližší od nás však hnízdí v Rakousku a na Slovensku a dlouhé přesuny u něj nejsou příliš obvyklé. Přesto je toto už druhé pozorování z Pálavy za posledních šest let, zatímco jinde v republice nebyl zaznamenán už dlouhá desetiletí. Uniká nám tu snad nějaká malá skrytá populace?

Foto: Jiří Šrnek

Buňáček žltonohý, spolehlivě nejzávažnější záznam sezony, svoji cestu do střední Evropy nepřežil

Bouře přinesla na Moravu buňáčka

Buňáček Wilsonův – v nové verzi ptačího názvosloví buňáček žltonohý (*Oceanites oceanicus*) – hnízdí až v daleké Antarktidě. Během severního léta zimuje i ve vodách Atlantiku u pobřeží Evropy. Když na začátku loňského listopadu udeřila bouře Ciarán na Evropu, nejedno ptáčkařské oko bylo ve střehu, co silný vítr z moře přifoukne. Že se však největší rarita, kterou má tato bouře na svědomí, objeví až daleko ve středu Evropy, a navíc v údolí severomoravských Hanušovic, nečekal opravdu nikdo. Právem si nález vysloužil i značnou mediální pozornost. Jde o mimořádný údaj pro celou kontinentální Evropu a samozřejmě první český záznam.

Zvláštní linduška na Rozkoši

Fotky neobvykle tmavé lindušky z dělicí hráze vodní nádrže Rozkoš upoutaly pozornost nejprve místní party pozorovatelů, vzápětí se ale

Foto: Jiří Rohlena

Linduška skalní, 15. 11. 2023 na „děličce“ vodní nádrže Rozkoš

rychle rozšířily mezi všechny milovníky velkých rarit. Jednalo se totiž o lindušku skalní (*Anthus petrosus*), druhý záznam pro Česko. Tento druh, který hnízdí na mořském pobřeží ve značné části Evropy, se ve vnitrozemí vyskytuje na rozdíl

Foto: František Straka

Samice čírky modrokřídlé v letu s typickými modrými křídly

od podobné, ale světlejší lindušky horské jen velmi vzácně.

Samice čírky modrokřídlé v Tovačově

Americké kachny v Evropě jsou obvykle předmětem dlouhých diskusí a často neprávem označovány za „nudné“ úniky ze zajetí. Byť jsou vrubozobí oblíbeným objektem okrasných chovů, u některých amerických druhů máme zkrátka příliš mnoho důkazů o záletech ptáků skutečně amerického původu, než aby byly jednoduše smeteny ze stolu. Jedním takovým druhem je čírka modrokřídlá (*Anas discors*). V Česku má už dva předchozí záznamy, u nichž se předpokládá, že

Foto: Martin Ouška

Fotografie společně plujících mladých potáplic ledních je na české poměry zcela unikátní

šlo o divoké ptáky. Zatímco v obou případech šlo o samce, třetím pozorováním se stala samice, která byla objevena 3. prosince v Tovačově a zdržela se do konce měsíce. Zajímavé je, že další, bohužel nezdokumentované pozorování samice tohoto druhu pochází z poměrně nedalekých Záhlinic, kde byla viděna 3. března.

Divoká zima pod Krušnými horami

Po pětileté pauze se u nás opět objevila kajka mořská (*Somateria mollissima*). Stejně jako tehdy se usadila na jezeru Milada u Ústí nad Labem a stejně jako tehdy také zůstala po celý zbytek zimy. Jediný rozdíl je, že tentokrát se jednalo o samce, který začal v průběhu svého výskytu přepeřovat do bílé barvy. Aby byla podobnost se zimou 2018–2019 ještě větší, na jezeru Medard se objevila potáplice lední (*Gavia immer*). Ne však jediná, ale dokonce hned dva jedinci! Stejně jako v případě předchozího pozorování na lokalitě alespoň jeden pták přezimoval až do jara.

Jaro ve znamení volavek

Volavka rusohlavá (*Bubulcus ibis*) je již několik posledních let u nás každoroční záležitostí, výjimečně dokonce i hnízdí. Její postupné šíření dokládá i čerstvý, historicky druhý záznam pro Středočeský kraj, kdy byla 7. dubna pozorována při průtahu Hrabanovskou černavou na Nymbursku. Za zmínku ale stojí také nález na poli u Horky nad Moravou na Olomoucku, kde se volavka rusohlavá vyskytovala ve skupince spolu s dalšími třemi druhy volavek.

Jan Studecký a Jan Grünwald

Foto: Tomáš Grimm

Čtyři druhy volavek na jednom snímku – to u nás není úplně obvyklý pohled. Zleva: volavka rusohlavá, volavka popelavá, volavka stříbřitá a úplně vpravo volavka bílá.

Téměř vzletná mláďata od dospělých poznáme podle tmavých a kratších zobáků a nohou

Sčítáme čápy, černé i bílé, pro vědu i pro radost

Letošní rok je ve znamení sčítání čápů, které má v Česku dlouholetou tradici. Od roku 2014, kdy byli čáp bílý a čáp černý vyhlášení ptákem roku, sčítají čápy bílé v rámci programu Čapí hnízda již nejen profesionálové, ale každoročně i stovky dobrovolníků. Letos, opět po deseti letech, navíc probíhá 8. mezinárodní sčítání čápů bílých. To ukáže, jak se čápům daří v jednotlivých částech jejich hnízdního areálu. A aby toho nebylo málo, věnujeme se letos i čápům černým, u nichž probíhá 4. celostátní sčítání.

Čáp bílý je známým a většinou oblíbeným druhem všude, kde se s ním můžeme setkat. Je proto spojen s řadou mýtů a pověr, z nichž nejznámější je asi ta, že lidem nosí děti. Málokdo však tuší, že se skutečnými čapími „děťmi“ se můžeme potkat v 54 zemích Evropy, Asie a severní Afriky. A v celé této oblasti budou letos neziskové i vědecké organizace, dobrovolníci i profesionální ornitologové sčítat hnízdicí páry, zjišťovat jejich hnízdní úspěšnost a údaje odesílat do centrální

datábase. Letošní 8. mezinárodní sčítání čápů bílých koordinuje Německá organizace na ochranu přírody (NABU).

Jedinečná studnice informací

Díky tomu, že jsou čápi oblíbení a lze je snadno pozorovat, sotva najdeme jiný druh, u kterého bychom měli tak detailní historická data o jeho početnosti v rámci celého hnízdního areálu. Po poklesu v 80. letech minulého století se našťastí pro čápy trend obrátil: od sčítání v roce 1994 evidujeme 40% nárůst. V roce 2014 byla světová populace odhadována na 265–280 tisíc hnízdicích párů. Za tímto nárůstem však stálo hlavně zvyšování početnosti v západní Evropě. Středoevropská populace byla stabilní, ale ve východní Evropě nebyl vývoj jednotný, v některých státech byl zaznamenán i pokles. K čemu je tohle všechno dobré vědět? Informace, jak si jednotlivé populace stojí v rámci svého areálu rozšíření, jsou velmi důležité pro ochranu přírody. Čáp je jedním z takzvaných deštníkových druhů – druhů, jejichž změny početnosti mohou upozornit na změny v krajině.

A ochranou tohoto druhu a jeho biotopů pak většinou pomůžeme i dalším, méně nápadným druhům, jejichž úbytek jsme vůbec nemuseli postřehnout.

Předpokládá se, že hlavními důvody nárůstu početnosti v západní Evropě jsou změny migračního chování, kdy velká část populace zůstává v Evropě, a je tedy nižší riziko migrační mortality, a snad i snahy o cílenou ochranu stanovišť. Pokud to tak je, pak bychom se mohli dočkat dalšího pozitivního výsledku. Pokles by pak mohl být varováním před změnami v zemědělské krajině.

Díky unikátním údajům od mnoha dobrovolníků v programu Čapí hnízda našťastí víme, že populace čápů bílých v Česku je stabilní. Česko je jednou z mála zemí, kde takto podrobně za pomoci mnoha dobrovolníků po celém území sledujeme dění na hnízdech. Získáváme tak důležité informace o úspěšnosti hnízdních sezon, z nichž ta minulá byla vůbec nejúspěšnější za posledních deset let.

V roce 2023 jsme totiž zaznamenali nejvyšší počet hnízd s mláďaty v historii programu Čapí hnízda. Ze 715 hnízd vylétlo neuvěřitelných 2109 mláďat (viz tabulku). Tolik úspěšně vyvedených hnízd se v historii programu Čapí hnízda dosud nepodařilo zaznamenat. Přitom skutečný počet bude pravděpodobně ještě vyšší, protože 43 hnízd s malými mláďaty se nepodařilo zkontrolovat na konci sezony a nevíme, zda z nich byla mláďata úspěšně vyvedena.

Doufáme, že rok 2024 bude pro čápy stejně příznivý jako ten loňský. Letošní české údaje se zároveň stanou naším příspěvkem k mezinárodnímu sčítání. Věříme, že se podaří získat ucelený soubor dat, kde budou hnízda, o kterých nic nevíme, v naprosté menšině. Společnými silami budeme usilovat o opakovanou kontrolu většiny hnízd s malými mláďaty, abychom věděli, zda ve zdraví opustila hnízdo.

Do sledování čapích hnízd se může zapojit každý

Čápi bílí si pro svá hnízda oblíbili vyvýšená místa v otevřené krajině. Původně to byly osamocené stromy, postupně ale objevili také komíny a bohužel i sloupy elektrického vedení, kde jim hrozí úraz elektrickým proudem. Jejich hnízda jsou nápadná a snadno dohledatelná, nevadí jim běžný ruch pod hnízdem. Často hnízdí na lidských obydlích nebo v jejich blízkosti. Proto se nemusíme bát, že by naše přítomnost pod hnízdem mohla čápy z hnízda vyplašit, i kdybychom se na ně šli podívat s partou kamarádů nebo skupinou dětí.

Tabulka: Vývoj počtu vzletných mláďat, která se podařilo zaznamenat v rámci programu Čapí hnízda (n = počet vyhodnotitelných hnízd)

Rok	2014 (n = 1054)	2015 (n = 767)	2016 (n = 789)	2017 (n = 790)	2018 (n = 792)	2019 (n = 825)	2020 (n = 913)	2021 (n = 908)	2022 (n = 928)	2023 (n = 1034)
Zaznamenaný počet vzletných mláďat	1535	1181	987	1243	1215	1285	1226	1567	1687	2109
Počet zjištěných hnízd s téměř vzletnými mláďaty	613	429	368	466	440	490	491	571	605	715
Průměrný počet vyvedených mláďat *	2,5	2,75	2,68	2,67	2,76	2,62	2,5	2,74	2,79	2,95

* z úspěšně vyvedených hnízd; n – počet vyhodnotitelných hnízd

Malá mláďata jsou velmi zranitelná, velké nebezpečí pro ně představuje nepříznivé počasí

Po deseti letech programu Čapí hnízda máme většinu hnízd zmapovaných a najdeme je na mapě webových stránek programu (birdlife.cz/capi). Nový vzhled stránek přináší i nové funkce. K detailu hnízda je možné doplnit odkaz na webkameru, pokud u hnízda je. Taková hnízda si můžeme zobrazit kliknutím na ikonku kamery. Mnohem důležitější bude ale výběr charakteristik hnízda, které nám umožní pracovat s hnízdy podle umístění nebo vyčlenit prázdné, nikdy neobsazené podložky.

Stejně jako dříve mění hnízda na mapě v průběhu sezony barvu, nově mění i tvar. Vedle tradičních kroužků se setkáme i s trojúhelníky, které značí, že hnízdo potřebuje kontrolu. Trojúhelníky se objevují vždy po měsíci od poslední kontroly. Modrý trojúhelník například značí, že na hnízdě byl čáp, či dokonce pár, ale hnízdo už dlouho nebylo kontrolováno. Nevíme tedy, zda čápi hnízdí, nebo ne, a proto je žádoucí hnízdo znovu zkontrolovat. Naším cílem tedy je, aby na mapě bylo co nejméně trojúhelníků. Pouhý pohled na mapu nám ukáže, která hnízda v okolí potřebují kontrolu nejvíce.

Možná někoho napadne, že kontrolovat neobsazené hnízdo každý měsíc je zbytečné. Je to ale jediná šance, jak zjistíme, že hnízdo bylo opravdu neobsazené. Negativní kontrola na začátku a na konci hnízdní sezony totiž nestačí. Z pouhých dvou pozorování zadaných v tak velkém časovém rozmezí nemůžeme dělat závěry. Co když čápi přilétli chvíli po první kontrole a o snůšku přišli? Pak možná hnízdo opustili. Jak bychom mohli tvrdit, že hnízdo nebylo obsazené, z pouhých dvou záznamů vzdálených od sebe čtyři měsíce? Co když tam čápi byli, dokonce hnízdili a my jsme je jenom nezaznamenali? Zkušený odborník na čápy by sice podle pobytových stop v závěru sezony pravděpodobně poznal, zda bylo hnízdo obsazené, či ne, ale takových odborníků je málo a všechna hnízda zkontrolovat neovládá. Může to ale zvládnout široká veřejnost, lidé nejrůznějšího věku a profesí, v rámci programu občanské vědy Čapí hnízda. Jen díky dobrovolníkům můžeme sledovat takové množství hnízd v rámci celé republiky, jaké by profesionální ornitologové nemohli pokrýt. I když oproti nim v projektu

občanské vědy potřebujeme kontrol o trochu více. A abychom hnízdo mohli vyhodnotit jako neobsazené, musí u něho být v průběhu sezony opakovaně pouze negativní kontroly.

Zadání pozorování je jednoduché

Průslušné hnízdo stačí na mapě najít a po kliknutí zvolit možnost „Vložit pozorování“. Pak už jen zadáte, co jste na hnízdě viděli. Jak vyplývá z výše uvedeného, důležitý je i údaj, že hnízdo bylo prázdné, žádného čápa jste neviděli. Pozorování si můžete zapsat a do databáze vložit dodatečně – novým spolupracovníkům doporučujeme předem si zjistit, co vše je třeba na místě poznamenat. Praktičtější cestou je ale zadání pozorování přímo v terénu prostřednictvím mobilní aplikace Avif Mobile, která je dostupná jak pro Android, tak nově i pro iOS. Funguje i offline, data odešlete po návratu z terénu.

Obecně jsou důležité opakované kontroly hnízd v průběhu celé sezony, je však dobré věnovat hnízdům zvýšenou pozornost v době přiletu čápů, líhnutí mláďat (rodiče začínají na hnízdo nosit potravu) a v období před vylétnutím (červen a červenec), kdy už jsou na hnízdech velká mláďata trénující let. Klíčové je naučit se rozlišovat tato mláďata od dospělých. Jsou jim totiž velmi podobná a jeden z rodičů se mezi nimi snadno přehlédne. Je proto třeba ani v tomto období nezapomenout dalekohled, abyste si mohli dobře prohlédnout barvu nohou a zobáků. Zatímco dospělci je mají krásně vybarvené do červena, zobáky i nohy mláďat jsou šedočerné. Dalším důležitým okamžikem, kdy je dobré provést kontrolu hnízda s malými mláďaty, je období po velmi nepříznivém počasí (prudkých deštích, kroupách, silných bouřkách), které je tím největším nepřítelem malých mláďat.

Každým rokem některá hnízda zaniknou nebo jsou opuštěna a jiná vznikají. Proto v aplikaci můžete zakládat i hnízda nová, a začít tak psát jejich historii. Některá hnízda mají během sezony desítky kontrol, jiná jsou na tom hůře a jejich „kronika“ má velké mezery. Třeba tak velké, že nevíme, co se stalo s mláďaty, která na něm jako malá byla pozorována. Pokud si takové hnízdo vezmete pod svá křídla a budete ho pravidelně sledovat, budou právě vaše údaje klíčové pro vyhodnocení úspěšnosti hnízdění. Mějte ale na paměti, že prostřednictvím Čapích hnízd sledujeme průběh hnízdění, zajímá nás tedy jen to, co se děje na hnízdě. Pokud je hnízdo prázdné a čápa vidíte na blízké louce, kam létá za potravou, můžete dát informaci do poznámky, ale v aplikaci vyberte možnost „čáp na hnízdě nepozorován“. Pozorování čápů mimo hnízdo se zadává stejně jako pozorování jakéhokoli jiného druhu, včetně čápů černých, do faunistické databáze Avif na birds.cz.

Sčítání čápů černých

Čáp černý patří mezi naše nejkrásnější ptáky, kovový lesk peří a sytý červený zobák a nohy podtrhují jeho černobílou eleganci. Ve srovnání s čápem bílým je mnohem plašší a velké stromy pro hnízdění vyhledává v rozsáhlejších lesích. Jeho zjišťování a mapování je tedy složitější než sčítání hnízd čápů bílých na komínkách. Pozoruhodnou zajímavostí je znovuosídlení Česka v průběhu druhé poloviny minulého

Mláďata čápů černých s odečítacími kroužky, které slouží k dlouhodobému sledování

století a postupně narůstání hnízdní populace. I čáp černý je deštníkovým druhem, jehož ochrana a péče o vhodné biotopy zároveň prospívá mnoha dalším druhům živočichů, v tomto případě zejména lesním a mokřadním. Proto bylo již v roce 1994 zorganizováno první celostátní sčítání čápů černých, které se opakuje každých deset let a sleduje vývoj početnosti čápů černých u nás.

Ve druhé polovině minulého století se čáp černý začal navracet do naší přírody a obsadil postupně celé území republiky. Rozšířil se z východu a v Čechách se první hnízda objevila koncem padesátých let v nejzachovalejších částech krajiny, často pralesovitého charakteru, nebo alespoň se zachovalou hercynskou lesní směsí v oborách a rezervacích. První hnízda ve středních Čechách byla doložena v Černokosteleckých lesích a Lánské oboře a později také v jižních Čechách a na Šumavě. V 70. letech bylo možno považovat čápa černého za indikační druh zachovalé přírody. V jižních Brdech bylo tehdy osm chráněných území se zbytky starých lesů s bukem, jedlí a smrkem a v šesti z nich měli hnízdo čápi černí, kteří potvrdzovali správný výběr rezervací či spíše

Čápi hnízdo je mohutná stavba z klacků a větví vystlaná mechem a často je používáno po mnoho let

i vymizení ryb, které jsou hlavní potravou čápů černých. Lokálně může mít výrazný vliv také kůrovcová kalamita a vykácení velkých ploch lesů, kde čáp černý hnízdil.

Jak čápy sčítáme?

Čáp bílý

- Zaznamenáváme jen čápy na hnízdech.
- Pozorování ukládáme do aplikace Čápi hnízda (birdlife.cz/capi).
- V aplikaci můžeme založit i nové hnízdo.
- Důležité je zaznamenat i negativní kontroly.

Čáp černý

- Zaznamenáváme výskyt v prostředí.
- Pozorování ukládáme na Avif (birds.cz).
- Nehledáme hnízda! Najdeme-li nějaké náhodně, zadáme ho jako utajené pozorování.
- Důležité jsou informace o opakovaném výskytu (pozorování pak můžeme zadat jako „B4 – stálý okrsek“).

poslední místa starých a cenných porostů. I tahle věc se časem proměnila, s přibývajícím počtem hnízdních párů nastalo usazování i v „občejných“ hospodářských lesích a změnila se i preference hnízdních stromů z buku na modřín – v roce 1994 tvořil buk téměř 44 % a modřín necelých 5 % porostů, zatímco v roce 2014 to bylo 20 % pro buk a již 26 % pro modřín.

Všechny předchozí ročníky sčítání (1994, 2004, 2014) byly velmi pozitivní a odhadované počty rostly. V prvních dvou sčítaných letech bylo u nás zaznamenáno přibližně 300, respektive 400 párů a v roce 2014 to na celém území bylo již 505 párů. V posledních několika letech však z různých částí našeho území (jižní Moravy, východních Čech, Doupovských hor) přicházejí zprávy o poklesu pozorování až úplném vymizení čápů černých. Podle dosavadních poznatků se jeví jako významný problém probíhající klimatická změna a zvýšení teploty, které v některých oblastech vede nebo vedlo až k vyschnutí drobnějších vodních toků, a tím

Přidáte se?

Jak se čápům černým v Česku v současnosti daří, nám pomohou objasnit výsledky letošního sčítání, nebo alespoň mohou naznačit vhodná řešení. Hlavním organizátorem sčítání čápů černých je Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR) ve spolupráci s Českou společností ornitologickou, státním podnikem Lesy ČR a Českým svazem ochránců přírody. Koordinátorem celé akce je podobně jako v minulých letech František Pojer z AOPK ČR, konzultace a rady ke sčítání poskytnou i jednotliví krajští koordinátoři. Více informací najdete na nature.cz a birdlife.cz.

Ke spolupráci na tomto projektu občanské vědy vyzýváme i širokou veřejnost – vždyť čápa černého pozná každý! Prosíme čtenáře *Ptačího světa* a všechny příznivce ptáků a přírody o spolupráci a zaznamenávání všech pozorování čápů černých v letošním roce. Jednotlivá pozorování je třeba zapsat do databáze Avif na birds.cz, kde se po jednoduchém přihlášení objeví formulář a nápověda, jak pozorování zadat a uložit do databáze. Hlavním cílem není hledat hnízda čápů černých v rozsáhlých lesních porostech, ale zaznamenávat zejména opakovaná pozorování v určité lokalitě, která naznačují, že zde čápi hnízdí a mají zde svoje hnízdní a potravní teritorium. Uvítáme však i ojedinělá pozorování čápů černých a zprávy o náhodně nalezených hnízdech. Zároveň připomínáme, že čáp černý je zvláště chráněným druhem podle naší i evropské legislativy a nesmí být vyrušován a plašen, zejména na hnízdištích.

Další poznatky můžete napsat nebo oznámit telefonicky také přímo Františku Pojerovi (e-mail: frantisek.pojer@nature.cz, tel.: 724 166 122).

Prosíme o vaši účast při sčítání čápů černých a bílých a těšíme se na spolupráci. Pozorování čápů totiž přináší nejen důležité údaje, ale především spoustu krásných zážitků.

Kolonie čápů bílých na velkých soliterních stromech jsou u nás vzácností. Mnohem častěji se s čápi hnízdy setkáme na komínech či sloupech.

Gabriela Dobruská | od roku 2015 v ČSO koordinuje program Čápi hnízda, sama to má ale za čápy daleko. Je autorkou vzdělávacích materiálů a výukových programů s ptačí tematikou.

František Pojer | působí v Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR. Organizuje sledování a barevné značení čápů černých v Česku. V rámci projektů Českého rozhlasu se zúčastnil expedic za čápy do Afriky i na Sibiř a do Mongolska.

Jak dlouho žijí naši ptáci

Jaro začalo s plnou parádou. Naši krajinu zbarvila exploze všech odstínů zelené, stromy a keře rozkvetly jako pestrobarevné lampy. A v těchto kulisách spustili svůj jarní koncert ptáci. Jak přilétají ze svých zimovišť, přibývá tónů, hlasů a melodií. Přemýšleli jste někdy o tom, zda pěníce černohlavá, která vám zpívá pod oknem, je tatáž jako před rokem? Nebo zda ten černý kos, který zahníždil na zapomenutých štaflích v přístěnku, je ten samý, který vám loni sbíral za zády žížaly z čerstvě zrytého záhonu? Kolik let těmto ptákům asi je a dožijí se i příštího roku?

Přežívání je klíčové

Tento důležitý parametr v ptačí biologii můžeme studovat za pomoci trvalého označení ptáků. Využíváme k tomu kroužkování jako starou a ověřenou metodu značení. Označování hliníkovými kroužky bylo před více než sto lety zavedeno proto, aby se lidé dozvěděli, kde ptáci zimují. Nevýhodou ale byla nízká návratnost zpětných hlášení, a tak se v současné době ke studiu migrace používají i sofistikovanější metody. Rozvoj statistických metod a standardizace kroužkovacích projektů však vedly k tomu, že kroužkování i nadále zůstává nepostradatelnou metodou výzkumu ptáků a dodnes přináší důležité informace o demografii ptačích populací. V Česku se kroužkovatelé zapojují do dvou

Tab. 1 Vybrané druhy, u kterých byl zdokumentován nejstarší evropský jedinec kroužkovaný v Česku kroužky Národního muzea Praha

Druh	Věk	Okolnosti nálezu
moták pochop	18 let 3 měsíce	nalezen mrtev
slípka zelenonohá	12 let 2 měsíce	zastřelena
vodouš kropenatý	8 let 11 měsíců	kontrolován kroužkovatelem
puštík obecný	22 let 5 měsíců	zastřelen
krutihlav obecný	6 let 10 měsíců	kontrolován kroužkovatelem
linuška lesní	8 let 9 měsíců	nalezena mrtva
konipas bílý	13 let 8 měsíců	kontrolován kroužkovatelem
zvonek zelený	13 let 7 měsíců	kontrolován kroužkovatelem
křivka obecná	14 let 3 měsíce	kontrolována kroužkovatelem

evropských projektů studujících ptačí populace. Na zjištění přežívání dospělců je zaměřen projekt RAS (Retrapping Adults for Survival; opakovaný odchyt dospělých jedinců ke zjištění míry přežívání), který se u nás rozběhl v roce 2009. Za dobu jeho existence se podařilo na více než 130 lokalitách nasbírat data u 24 ptačích druhů. A tak po patnácti letech můžeme nastínit, jak je to s meziročním přežíváním některých našich ptačích populací.

Přežívání je klíčovým parametrem, který v ptačím životě ovlivňuje mnohé. Dlouhověcí ptáci například dospívají později a kladou méně vajec nejen v jedné snůšce, ale i během celého života, zatímco krátkověcí ptáci se musejí ohánět, protože mají i několik snůšek s velkým počtem vajec za rok. Meziroční přežívání a délka života se mezi jednotlivými druhy velmi liší. Většina našich pěvců je krátkověká a průměrná doba jejich života bývá dva roky – ovšem jen v případě, že se dožijí dospělosti. Tak třeba u drozdů zpěvných se podle výzkumu britských ornitologů dospělosti dožije pouze 20 % mláďat, která opustila hnízdo. Předpokládá se, že podobná míra přežívání bude i u ostatních pěvců. Jakmile se však jedinec dožije dospělosti, zvýší se jeho šance na přežití do dalšího roku podle druhu na 30–70 %.

V tabulce uvádíme průměrné přežívání druhů po dobu trvání projektu RAS, tyto hodnoty ale meziročně často výrazně kolísají. Každý rok přináší do života ptáků různé vnější faktory, které přežívání do dalšího roku ovlivňují. Příkladem může být studie italských a maďarských ornitologů, která prokázala vliv množství srážek na zimovištích v subsaharské Africe na přežívání břehulí říčních a vlaštovek obecných. Velký vliv má i počasí během hnízdění a vyvážení mláďat nebo změny biotopů na hnízdištích. Právě pro studium těchto faktorů a jejich vlivu

Foto: Zdeněk Valeš

Brzká rána při odchycích mívají romantickou atmosféru

Tab. 2 Průměrná míra přežívání zjištěná v projektu RAS v Česku mezi lety 2009 a 2023

Druh	Průměrné meziroční přežívání v %	Počet projektů
slípka zelenonohá	55	1
šoupálek dlouhoprstý	50	10
linduška lesní	49	3
lejsek bělokrký	49	1
rákosník zpěvný	48	4
vlaštovka obecná	47	17
rákosník obecný	45	3
rákosník velký	43	2
slavík modráček	43	3
jiříčka obecná	41	5
sýkora uhelníček	37	4
břehule říční	35	18
strnad rákosní	34	1
krutihlav obecný	26	4
budníček lesní	24	5
budníček menší	20	4
cvrčilka zelená	19	11
ledňáček říční	18	2
králíček obecný	16	2
králíček ohnivý	9	8

na demografii ptačích populací může být projekt RAS stěžejní.

Jak staří jsou naši ptáci

Pomocí kroužkování můžeme také zjistit, jakého věku se ptáci dožívají. Zdá se, že pokud se určitěmu jedinci podařilo přežít průměrný věk svého druhu, má nejspíš velmi dobrou tělesnou predispozici dožít se i vysokého stáří. A tak se v Evropě můžeme setkat se sedmnáctiletým drozdem zpěvným, třináctiletou pěnicí černohlavou (ta byla z Valtic na jižní Moravě), jedenáctiletou sýkorou modřinkou nebo devatenáctiletou červenkou obecnou.

Projekty meziročního přežívání pokračují dále nejen u nás, ale i po celém světě. Bude zajímavé, jak si jednotlivé druhy poradí například s globálním oteplováním či změnami krajiny způsobenými člověkem. Je jen naší zodpovědností, abychom své životní prostředí udržovali co nejrozmanitější a aby v něm bylo místo i pro ptáky.

Příběh první: břehule říční

Má prostředí, v němž ptáci žijí, vliv na jejich přežívání? Jsou ptáci schopni přizpůsobit se změnám prostředí?

Břehule mají poměrně nízkou fidelitu (vazbu na hnízdiště), což určení míry přežívání komplikuje. Břehule původně hnízdily ve stržených březích řek, které se po jarní povodni objevovaly vždy na jiném místě. V současné době ale 95 %

Foto: Zdeněk Valeš

Jen asi 20 % mládat břehule říční se dožije dospělosti

břehulí hnízdí v člověkem vytvořených biotopech, zpravidla pískovných, kde jsou lidmi tolerovány. Přesto část břehulí (většinou samice) po návratu ze zimovišť vyhledá jiné hnízdiště. Míra přežívání proto zcela neodpovídá skutečné meziroční mortalitě a musíme počítat i s možným přesídlením části jedinců. Přesto jsou výsledky sledování kolonie na malé pískovně nedaleko Litně na Berounsku zajímavé. Během čtrnácti let jsme zdokumentovali vzestup i pád kolonie. V době největšího rozmachu se na lokalitu vrátilo více než 40 % dospělých jedinců a hnízdilo tu na 500 párů. Od roku 2020 pak dospělí ptáci začali pískovnu opouštět, což potvrdily kontrolní odchyty na okolních pískovných, a v roce 2023 už v Litni nezahnízdila břehule žádná. Jednou z příčin ztráty atraktivnosti pískovny pro břehule mohla být postupná degradace stěn a zavážení pískovny inertním materiálem. Průměrná míra přežívání břehulí v liteňské pískovně byla 35 % (39 % u samců, 30 % u samic), což je hodnota srovnatelná s výsledky z Velké Británie, kde je průměrná míra přežívání na všech sledovaných lokalitách 30 %. A kolika let se mohou břehule dožít? Nejstarší břehule říční byla kontrolována ve Švédsku ve stáří 10 let.

Příběh druhý: kos černý

Jak je to s přežíváním během roku? Ve které životní etapě je mortalita ptáků nejvyšší?

Která část roku je pro dospělého ptáka potenciálně nejnebezpečnější? U mládat je to několikadenní období bezprostředně po opuštění hnízda, kdy každý den uhynou 2 % všech mládat. Ale co dospělí? Na tuto otázku se snažili

Foto: Zdeněk Valeš

Kos černý žije průměrně tři roky, ale existují i dvacetiletí jedinci

odpovědět britští ornitologové v rozsáhlém projektu RAS u kosa černého v městečku Thetford v jihovýchodní Anglii, sídle britské ornitologické společnosti BTO. Městskou populaci kosů po několik let sledovali pomocí barevného značení. Zaznamenávali nejen meziroční přežívání, které je u kosů 65 %, ale i přežívání mezi ročními obdobími. Rok rozdělili na dvouměsíční periody a zjistili, že nejvíce dospělých kosů uhynie během hnízdního období od března do května. Naopak nejbezpečnějším obdobím je pro ně srpen až říjen, a to bez rozdílu mezi pohlavími. Zdá se, že v hnízdní době, kdy je mozek zatměn hormonů a rozmnožovací pud si žádá zachování druhu, je opatrnost kosů mimořádně nízká a snadno se stávají kořistí predátorů a obětí nehod, ale i svého vyčerpání z hnízdní péče a obrany teritoria. Přesto je průměrný věk kosů černých 3 roky a nejstarší evropský kos žil v Německu téměř 22 let.

Příběh třetí: slavík modráček

Jak ptáky ovlivňuje počasí? Co je ohrožuje?

Slavík modráček patří k druhům, které se vyznačují vysokou fidelitou. Na svá hnízdiště se ze zimovišť ve Středomoří vrací již ve druhé polovině března. Tento brzký návrat ale může být pro populace hmyzožravých ptáků fatální, protože riziko velkého počtu mrazivých dubnových dnů je vysoké. Nedostatek potravy a vysoká aktivita při obsazování a obraně teritorií tak mohou vést k vyšší mortalitě modráčků. Studii RAS prováděné kroužkovateli na lokalitě nedaleko

Foto: Zdeněk Valeš

Slavík modráček středoevropský se ze zimovišť vrací již na přelomu března a dubna

Duchcova v severních Čechách se podařilo tento předpoklad potvrdit. Vyšší počet mrazivých dní v daném roce vedl k nižšímu přežívání. I když počasí jistě není jediným faktorem, ukázalo se, že nejnáročnějším obdobím v životě pěvců (a zřejmě i dalších ptáků) je období rozmnožování. Průměrné meziroční přežívání modráčků je podle této studie 42 %. Průměrný věk modráčků jsou 2 roky a nejstaršího kontroloval kroužkovatel ve Španělsku ve věku 11 let.

Zdeněk Valeš | je profesí veterinární lékař, ale ptáci se stali jeho vášní. Ve volném čase za nimi cestuje, věnuje se jejich výzkumu jako kroužkovatel a koordinátor projektu RAS, přednáší o nich na veřejnosti a ve školách, nechává se jimi stále a stále okouzlovat.

Včelojed lesní (*Pernis apivorus*)

Kos černý (*Turdus merula*)

Sýkora modříinka (*Cyanistes caeruleus*)

Proč fotografuji přírodu?

Fotografie a film byly v naší rodině přítomné odjakživa. Oba moji dědečkové fotografovali nebo natáčeli rodinnou dokumentaci. Sám jsem si první fotoaparát, kinofilmový kompakt, pořídil někdy kolem roku 1991. O deset

let později následovala kinofilmová zrcadlovka a první DSRL jsem vlastnil od roku 2006. Nejprve jsem fotografoval detaily všeho druhu – prostě vše, co mne zaujalo. Přírodu mám rád odmala a mám k ní velkou úctu. Proto jsem asi později přešel k fotografování přírody. Fotografie mě neživí, a tak je pro mě pobyt v přírodě především relaxací a odpočinkem, při kterém si vyčistím hlavu.

Snímek včelojeda vznikl náhodou v rezervaci Řezabinec, kam často chodím. Při čekání na ledňáčky jsem v krytu usnul, a když jsem se probudil, spatřil jsem včelojeda sedět nedaleko od krytu. Fotografie skorce vodního byla naopak plánovaná. Věděl jsem o lesním potoce, kde skorci žijí, a chtěl jsem je zachytit v jejich přirozeném prostředí. Záběr modříinky v dutině pochází z hráze rybníka, kam chodívám fotografovat brhlky, a snímek kosa černého vznikl prostě při šoulače lesem. Mám rád záběry, na nichž je zobrazeno i prostředí, které zvířata obývají. Doufám, že se to trochu daří i na mých fotografiích. Budu rád, když navštívíte můj web, snad vás mé snímky zaujmou.

Skorec vodní (*Cinclus cinclus*)

Když pozoruji ptáky, starosti jdou stranou

Rozhovor s Gabrielou Dobruskou

Pamatuješ si, kdy ses rozhodla, že se chceš věnovat ornitologii?

Spíš zoologii. Vzpomínám si, že všechny děti kolem měly nějaké zájmy a mně připadalo, že se vlastně o nic nezajímám. Tak jsem si jednoho dne řekla, že si musím najít nějakého koníčka, a začala jsem přemýšlet, co by to mělo být. Chodila jsem do knihovny pro knížky a postupně jsem se do toho ponořila tak, že už mě to nepustilo.

Proč jsi sáhla zrovna po knížce o zvířatech?

Měla jsem ráda dobrodružné knížky, které se odehrávaly v přírodě. O prázdninách u babičky jsem pomáhala ve vepříně a mazlila se s králíky, ke zvířatům jsem měla vztah. Paradoxně jsem si myslela, že tím zapadnu mezi kamarády, podobně naladěné lidi jsem ale potkala až na vysoké. Do té doby bylo těžké najít spřízněnou duši, která má hlubší zájem o přírodu, a ani dnes to, myslím, není pro děti jednoduché. Později, díky účasti na biologické olympiádě, jsem se dozvěděla o biologickém kroužku

v Drtinové ulici na pražském Smíchově a to byl další impulz, který mě nastartoval.

Byla některá z těch knížek výjimečná?

Určitě *Příběh Ivce Elsy* od Joy Adamsonové. A pak jsem kdysi dostala k Vánocům knížku *Přežijí rok 2000?* Ta mě naprosto dostala, doteď si pamatuji pasáž o jeřábech, kde popisovali umělý odchov kriticky ohroženého druhu a pokusy o jeho návrat do přírody. Najednou jsem věděla, že taková práce by mi dávala smysl. V sedmé třídě jsem šla za učitelkou přírodopisu a ptala se, co pro to mám udělat. Podívala se na mě a povídá: „Gábinko, to se musíš učit, jít na gympl a pak na přírodovědeckou fakultu.“ Tak jsem ji poslechl. Při ústním pohovoru na vysokou mi dali do ruky myšici, kterou jsem měla určit. Mrška mi běhala po ruce a při tom mě kousla. A když jsem to pak vyprávěla doma tatčovi, smál se a říkal: „Tak to se tam dostaneš.“ Možná za to opravdu vděčím myšici.

Jaký je tvůj nejhezčí zážitek při pozorování ptáků?

Dodnes moc ráda vzpomínám, jak jsme s ČSO jeli na exkurzi do Litvy. V Polsku jsme zastavili na krajnici a pozorovali rybáky bělokřídlé

Gabriela Dobruská

* 24. 11. 1975 v Praze

Je profesionální ornitoložka, která má v České společnosti ornitologické od roku 2015 na starosti vzdělávání. Vystudovala PřF UK a ve své diplomové práci se věnovala vodním ptákům. Dnes koordinuje projekt Čapí hnízda a vycházky pro veřejnost, je autorkou vzdělávacích materiálů, spolupracuje se školami. Je členkou výboru Kroužkovací stanice NM a redakční rady Ptačího světa.

a „bojovníky“ (jespáky bojovné – pozn. red.). V rámci rodiny nemám nikoho, s kým bych mohla pozorování ptáků sdílet. A tady jsem koukala na pro mě exotické, krásné druhy spolu s lidmi, kteří chápali tu radost. To sdílení se mi na tom hrozně líbí.

Okamžiky v terénu s lidmi, kteří jsou podobně nadšení, miluju. Jediné, co je v té chvíli podstatné, je, o který druh ptáka jde. Všechny starosti jdou stranou. Je úplně jedno, jestli jste automechanik, doktor nebo ornitolog, protože všichni mají jenom jednu starost a řeší jenom ptáky a to je krásné.

Máš nějaké dosud nesplněné ornitologické přání?

Nikdy jsem neviděla tok dropů ani samotného dropa ve volné přírodě. Je to přání nesplněné, ale ne nesplnitelné. Vidět takové albatrosy pro mě není reálné, ale dropa bych ráda.

Co ti pozorování ptáků přináší?

Otevírá mi to oči a jiný svět, ale ještě mnohem víc pro mě znamená, když ty oči otevřu lidem. Ráda vedu vycházky a je moc hezké vidět, když lidé odcházejí nadšení. Jako třeba z první Noci slavíků na Zbraslavi. Spousta lidí přišla s představou, že slavík je vzácný druh, který by v Praze vůbec nečekali, a druhý den mi chodily esemesky: „Vždyt jsou všude, vystoupil jsem u nás z autobusu a zpíval tam!“

Na ornitologické bublině se mi také líbí, že člověk potká lidi s dalekohledem, které nikdy neviděl, a hned s nimi najde společnou řeč.

Takže tě tvoje práce naplňuje?

Původně jsem měla představu praktické ochrany, výzkumné dráhy. Pak jsem ale skončila na mateřské děle, než jsem čekala, a bylo těžké se do oboru vrátit. Proto jsem vděčná, že se mohu v ČSO věnovat vzdělávání, které mi dává smysl. I když se na ochraně přírody nepodílím prakticky, myslím si, že osvěta a vzdělávání jsou pro ochranu v důsledku také důležité, a cítím, že jsem součástí něčeho smysluplného.

K tvé práci patří i koordinace projektu Čapí hnízda. Jak ses k němu dostala?

Zdědila jsem ho po Báře Kaminiecké. Když jsem v roce 2015 nastoupila, měl za sebou pilotní rok. Bára ho vedla jako dobrovolnice, ale bylo to tak časově náročné, že jsem ho převzala. A jsem za to vděčná – je to práce, která se dotýká mé původní představy, jak praktické ochrany, tak vědeckého výzkumu. Čapí, to je takové moje miminko, které mám moc ráda. I když mu bude už jedenáct let.

Foto: Stěpánka Bacílková

Ukázky kroužkování jsou pro děti velkým magnetem, který je i brzy ráno dokáže vytáhnout z postele; Víkend pro rodiny s dětmi 2023

Foto: Zdenka Pohanková

Víkendy pro rodiny s dětmi provázejí nejrůznější aktivity s ptáči tematikou. Budu migrant na krátké vzdálenosti, nebo doletit až do Afriky?

Co už jsme se díky Čapím hnízdům dozvěděli?

Víme, že naše populace stabilní a lidi na čápy slyší. Těší mě, že roste počet zapojených lidí i množství pozorování. Dobrovolníci sledují ohromné území, které by profesionálové nikdy nezvládli pokrýt. Nedávno jsem Čapí hnízda prezentovala na mezinárodním workshopu a sousední země byly zaskočené, protože nikdo srovnatelný program nemá. Vyvolalo to zájem rozšířit program i do zahraničí. Například ukrajinští kolegové poukazovali na to, že v rámci tak rozlehlého území, jako je Ukrajina, mohou čápy sledovat jen na určitém úseku a pak na základě něj dělají odhad pro celou zemi. Moje přednáška vnukla myšlenku, že program postavený na principu občanské vědy prakticky nemá plošné omezení.

Jaké nejčastější chyby lidé při zadávání pozorování čápů dělají?

Někdy zadávají čápy, kteří nejsou na hnízdech, ale někde poblíž. Ti nepatří do Čapích hnízd, ale

do Avifu. Pokud čáp sedí na střeše dva metry od hnízda se čtyřmi mláděty, můžeme s velkou jistotou tvrdit, že k nim patří. Ale když třeba pozorujeme čápa na louce, zvláště na začátku sezony, může být odkudkoliv. A pak bych ještě vyzdvihla, že je moc důležité vydržet opravdu až do vylétnutí mláďat. Když na hnízdě vidíme malá mláďata, pokusme se ho ještě znovu zkontrolovat. Dost často se stává, že poslední údaje máme z kroužkování mláďat, ale když hnízdo nikdo jiný nesleduje, nedozvíme se, jestli čápata dosáhla vzletlosti. Takové hnízdo pak musíme vést jako hnízdo s neznámým počtem vyvedených mláďat, protože nevíme, zda přežila. A to je škoda.

Vidíš za ta léta změny v načasování přiletů nebo hnízdní úspěšnosti?

Stále častěji se setkáváme s tím, že se čápi bílí hlavně v západní části republiky objevují už během února. Také zjištěný počet obsazených hnízd i vyvedených mláďat poslední čtyři roky roste. O dlouhodobějším trendu ale nemohu mluvit, na hlubší zpracování dat se teprve chystáme.

Tvým hlavním oborem je osvěta.

Myslíš, že lze zájem o ptáky vzbudit?

Myslím si, že hodně dělá, když vás k přírodě někdo vede. Na druhou stranu to není záruka toho, že se tomu budete věnovat dál. Svoje děti jsem odmalíčka vodila do přírody a vozila na různé akce, a i když mi leckdy pomáhají a mají přírodovědným směrem se vydalo jen nejmladší. Ale když má dítě zájem a k tomu podporu rodičů, je to úžasné. Moc bych to dětem přála. Vidím kolem sebe, že když rodiče děti v jejich zájmu podporují a rozvíjejí, tak u něj dost často zůstanou a věnují se mu opravdu naplno.

Co se ti při vzbuzování zájmu dětí osvědčilo?

Popravdě, to moc neumím. Cítím, že nejsem učitel, a na děti, které nemají zájem, bohužel nemám nervy. Proto obdivuji všechny učitele, kteří probouzejí zájem i u dětí, které ho zatím nemají. Ale pracovat s nadšenými dětmi je naopak velká radost. S těmi se setkávám například na víkendových pobytech pro rodiny s dětmi. Tam člověk úplně žasne nad jejich znalostmi. A stejně tak mě baví i akce pro dospělé, ať už to jsou semináře, přednášky ve školách, nebo vycházky. Ty si užívám, protože tam chodí lidi, které to baví.

ČSO nabízí také řadu aktivit pro školy. Která byla nejúspěšnější?

Asi Bezpečné zastávky, u kterých jsem byla od začátku až do konce. Zapojila se do nich i spousta škol, které zabezpečovaly nejen zastávky ve svém okolí, ale i vlastní školní budovy. Hlavním cílem bylo naučit děti, že jedna silueta ptáky před nárazy do skel neochrání. Ale, jak jsme se později dozvěděli od učitelů, mělo to ještě jeden pozitivní efekt: děti si uvědomily, že jsou užitečné, že i ve svém věku mohou pro ptáky udělat něco, co jim opravdu pomůže, co je ochrání.

Úspěšné byly i Rorýsí školy. Tehdy museli učitelé bojovat, aby se na jejich škole hnízdiště rorýsů zachovalo. Pak se Lukášovi Viktorovi podařilo prosadit výborný systémový krok, který zajišťuje, že pro čerpání dotace na zatep-

Foto: Eiška Kánková

Blízké setkání s tajemným obyvatelům horských lesů – co víc si přát?

lení je nezbytný průzkum a případná rorýsí hnízdiště musejí být zachována. Tím Rorýsí školy vlastně pozbyly smysl.

Přišla jsi s myšlenkou žákovské konference, vzpomínáš si, jaká jsi měla na začátku očekávání?

Vzpomínám na úplně prvotní impuls k jejímu pořádání. V roce 2016 jsme na konferenci v Mikulově vyhlásili soutěž o nejlepší studentický příspěvek a přihlásila se nám tehdy i skupina dětí ze základní školy. To bylo velké překvapení, nevěděli jsme, jestli je tam zít. Děcka byla nakonec úžasná a tu dospěláckou konferenci zvládla. Tam vznikla myšlenka vymyslet něco i pro tuhle věkovou skupinu. Za rok a půl se pak konala první žákovská konference. Chtěli jsme nejen, aby si děti mohly vyzkoušet, jaké to je stoupnout si před cizí lidi a prezentovat výsledky své práce, ale hlavně aby dostaly šanci potkat se s podobně naladěnými lidmi. To se, myslím, povedlo. Dokonce to předčilo moje očekávání, protože se účastníci opakovaně vracejí a někteří u ornitologie i zůstanou. Jedním z nich je koneckonců náš současný kolega Pepa Rutterle, který je správcem ptačího parku Mnišské louky. Najednou v účastnících vidím budoucí ornitology a v to jsem ani nedoufala.

Překvapila tě něčím nejmladší generace?

Nevím, jestli jsou děti, se kterými se pracovně setkávám, typickými představiteli své generace, ale fascinuje mě, že si dovedou jít za svým. Už na základní nebo střední škole si najdou cestu k našim pobočkám a spolupracují s odborníky, to si u sebe v jejich věku nedovedu představit. Takže před nimi smekám. Je ale také pravda, že oproti nám mají fantastické možnosti. Vzpomínám, když jsem se třeba poprvé zkoušela učit ptačí hlasy, přetáčela jsem magnetofonovou pásku tam a zpátky a nebyla jsem schopná se podle toho nic naučit. Tenkrát mě taky ČSO hrozně zkla-

Chytání u rybníka Sýkorník s Luckou Fuchsovou a Eliškou Kaňkovou je moje srdeční záležitost. Vládnu při něm klid a pohoda a občas k nám zavítá i školní třída, která přišla k místní koňaře Martině na výukový program.

mala. Chtěla jsem se stát členkou, poslala jsem dopis a naivně si myslela, že mi někdo odepíše. Nikdo se ale neozval, ČSO tehdy fungovala jinak, za člověka se musel někdo zaručit. Ale to jsem netušila. Jsem proto moc ráda, že dnešní generace už má jiné možnosti a umí je využívat, zná ptáky, dovede si najít kontakty a dostat se do cíle. Mně se to vlastně podařilo až na vysoké škole.

Nakonec ses ale ptačí hlasy naučila, a to tak dobře, že se účastníš těch nejnovějších programů, jako je LSD. Proč sčítáš ptáky?

Protože mě to baví a má to smysl. Naplňuje mě to, je to pro mě v současné době hlavní způsob, jak přispívat vědě. A co se týče znalostí hlasů, spousta lidí je umí mnohem líp, já to mám vydržené, protože vůbec nemám hudební sluch. Takže mi trvalo léta, než jsem se dostala na takovou úroveň, abych měla odvalu se do těchto programů zapojit. Hrozně mi pomohly současné technologie, kdy si člověk může hlas kdykoli přehrát a porovnat. Já si vždycky musím hledat nějaká pořekadla, která ve zpěvu slyším. Pamatuji si, jak mě za studíí Petr Procházka učil budníčka menšího a mně to znělo stejně jako koňadra, neslyšela jsem ten rozdíl. Petr mi říkal: „Cilp, calp, ty to tam neslyšíš?“ Musela jsem se soustředit na to, že

tenhle hlas je „cilp, calp“ a koňadra je „příjdeš, přijdeš“. Až když jsem se to naučila slyšet, tak jsem je rozeznala. Podobně když mi někdo řekne, že jedna cvrčilka má hlas posazený výš a druhá níž, jsem ztracená. Když se ale jedna ozývá jako kobylka zelená a druhá jako šicí stroj, tak už si to umím připodobnit. To úsilí ale stojí za to. Je úžasné jít lesem a vědět, co mi zpívá nad hlavou.

Dlouho také koordinuješ vycházky pro veřejnost. Nejznámější je Vítání ptačího zpěvu, ale jsou i jiné. Na které bys čtenáře pozvala?

Letos budeme pořádat vycházky pro uživatele Avifu, aby se vyvarovali chyb a ověřili si, jak jsou zdatní. Vysvětlíme si, jaký je rozdíl mezi kompletním seznamem a jednotlivými pozorováními – mnoho lidí například považuje za kompletní seznam všechny ptáky na vodní hladině. Přitom by ale měli zaznamenat i všechny ptáky okolo. Budu ráda, když se takové vycházky zhostí i další organizátoři, výzvu zveřejníme na webu. Výhodou je, že tyto vycházky mohou probíhat nejen na jaře, ale i během léta a podzimu, protože hlavním cílem je vysvětlit si, jak a kdy pozorování zadat, k čemu je v mobilní aplikaci které tlačítko a podobně.

Chodíš na vycházky pořád stejní lidé, nebo přicházejí noví?

Jsou lidé, kteří během krátké doby zvládnou spoustu vycházek. Ale jsou i takoví, kteří se přidávají náhodou. V Radotíně se nám stalo, že skupinka místních mladých lidí šla místo do hospody s námi. Pozorovali jsme zaletování rorýsů, vyletování netopýrů a najednou se ozvalo: „Od narození v tomhle baráku žiju a vůbec jsem netušil, že na něm něco bydlí.“

Jsi jedinou ženskou členkou výboru Společnosti spolupracovníků Kroužkovací stanice Národního muzea. Co tě ke kroužkování přivedlo?

Prostě mě to lákalo. Když jsem šla na vysokou, nenapadlo mě, že se budu muset rozho-

dovat mezi savci a ptáky. Pak jsem zjistila, že savci znamenají rysy na Šumavě, což znělo sice lákavě, ale nevěděla jsem, jestli bych zvládla běhat sama po horách. A tak jsem se rozhodla pro ornitologii, která také nabízela práci v terénu. Tam jsem také poprvé přičichla ke kroužkování. Jenže moje kroužkování mělo krátké trvání. Říkala jsem si, že během mateřské někde postavím kočár, natáhnu síť a budu kroužkovat. Jenže představa je jedna věc a realita je věc druhá. Vracela jsem se k tomu až po osmi letech. Vidím v tom týmovou vědeckou práci na rozdíl od mapování, kdy člověk chodí sám. Zažije se při tom spousta hezkých chvil. A pak přece jenom vidět ptáky zblízka, vnímat, jak jsou to křehká stvoření, je další úžasná věc, která mě vždycky těší.

Jsi také dlouholetou členkou redakční rady Ptačího světa. Jaký k němu máš vztah?

Na mateřské jsem těžce nesla, že jsem vyskočila z oboru, a nebyla jsem si jistá, jestli se mi podaří vrátit. A tehdy byl *Ptačí svět* mým pojitkem s ornitologií. Ze školy jsem znala Jardu Cepáka, Báru Kaminieckou, Lucku Hoškovou, ti všichni tehdy byli v redakční radě (a jsou tam i dnes). Takže když přišel *Ptačí svět*, připomínal mi, co jsem vždycky chtěla dělat, a posiloval ve mně myšlenku, že se chci vrátit. Nebýt toho, asi bych z té ptačkářské komunity vypadla.

Foto: Bára Kaminiecká

Jako šamanka na svém prvním Víkendu pro rodiny s dětmi jsem měla tu čest převést děti na dva dny do ptačí kůže

A máš prostor i na jiné koníčky, nebo svůj veškerý volný čas věnuješ kromě rodiny ptákům?

Tenhle koníček se prolne do všech ostatních. Když se jedu projet na kole, vezmu dalekohled. Když jdu se psem, udělám třeba kompletní seznam. Ráda cestuji, ale i při tom hledám lokality na ptáky. Pořád si říkám, že jsem šťastný člověk, protože mám konička jako práci a manžel mě podporuje, i když třeba nadšení nesdílí. Ale na ranní rozlet jeřábů se mnou v mlze a zimě čekal trpělivě a dodnes má z toho čekání silný zážitek.

Děkuji za rozhovor.

Ptala se Alena Klvaňová

S Jožkou Chytilém jsme v roce 2019 vedli vycházku k umělým ostrůvkům pro rybáky na pískovnách u Tovačova

Poznáte naše polní hrabavé?

Drobná křepelka polní je velmi nenápadná a zpravidla ji prozradí teprve hlas

Podoba polní krajiny se v čase dynamicky mění, ať už jde o výšku a hustotu porostu či jeho skladbu, míru mechanizace a chemizace, nebo nabídku potravy a úkrytu. Do kulturní stepi nemusíme vyrazit jen za prvním skřívánem, ale třeba i za hrabavými.

Koroptev polní je místy stále ještě běžným druhem polní krajiny. Její početnost však v posledních desetiletích výrazně klesla, a to v celé Evropě. Jde o krátkověký druh, který značné predační ztráty kompenzuje velkou snůškou a nidifugními mláďaty, opouštějícími hnízdo brzy po vylíhnutí. Pro koroptev je typická stálost, poměrně malý akční rádius a změna sociální organizace během roku. Přibližně od března do začátku srpna lze koroptve zastihnout v párech, které v předjaří často doprovází další, dosud nespárovaný samec. První vejce je kladeno v posledních dubnových či prvních květnových dnech, kdy samice na hnízdě nestráví víc než 30–60 minut denně. Samec hlídá opodál a při jeho náhodném vyplašení lze v okolí do 10–15 metrů dohledat hnízdo. Je dobré si tuto odhadovanou pozici zapamatovat a pátrat po hnízdu v době, kdy už se pár zase pohybuje společně, abychom samici zbytečně nerušili a aby snůšku neopustila. Hnízda bývají na zemi v trávě (na mezích, okrajích remízů, loukách) i v plodinách (obilí, řepce). Samice zasedá až na celou snůšku, typicky v druhé polovině května. Při zdárném vyvedení první snůšky začíná v červnu vodit kuřata. Nejpозději v srpnu se k hejnům rodičů s mláďaty přidávají neúspěšně hnízdící páry a jedinci a vznikají větší hejna. Za běžných zim s mrazy a sněhovou pokrývkou lze hejna dobře vystopovat v polích i intravilánu obcí nebo u mysliveckých zásyplů. Často také

můžeme navečer zaslechnout nezaměnitelné koroptví volání, které už v únoru předjímá dobu párování. Pozorné oko odhalí i kryptické zbarvení – a pokud ne, koroptve vzletem napoví. Samice mají na rozdíl od samců nejen podélnou, ale i příčnou bílou kresbu na perech na lopatkách, méně výrazné zbarvení hlavy (světlejší rezavá, mnohdy světlý nadoční proužek) a hlavně chybějící nebo menší podkovovitou skvrnu na hrudi.

Křepelka polní je jako jediná z našich hrabavých tažná a zimuje v Africe. Vrací se k nám koncem dubna a v květnu, kdy už je vegetace polí (zejména jetelovin, ale i obilovin) a luk vzrostlejší, a proto ji nejlépe prozradí charakteristické volání přepisované jako „pět peněz“, které často můžeme slyšet i v noci. Původně byla vázána na stepi a lesostepi, dnes obývá otevřenou zemědělskou krajinu, v období tahu se však může vyskytnout i ve velkých městech a jiných netypických biotopech. Zdá se, že její početnost u nás v posledních letech roste. Máme-li to štěstí křepelku spatřit, můžeme podle zbarvení hrudi či krku určit pohlaví – samci mají střed hrdla tmavý, zatímco samice světlý. Rekordní kroužkovací záznam nejstarší křepelky polní ze Slovenska udává úctyhodný věk přes 13 let.

Původní areál rozšíření **bažanta obecného** sahá od Kavkazu až po východní a jihovýchodní Asii. Má nápadný pohlavní dimorfismus, samec je mnohem pestřejší než krypticky zbarvená samice. Nepatří mezi nejlepší letce, proto je oblíbený u lovců. Do Evropy byl pravděpodobně introdukovan již za doby starověkého Říma. U nás byl polodivoce a uměle chován už ve středověku a dnes je na většině území stálým druhem. Vyskytuje se v polní krajině s vtroušenými křovinatými lesíky a remízky, ale i v menších rákosinách při břehu potoků a rybníků. Často hřaduje na stromech, ale spí

i na zemi. Tok bažantů začíná již koncem března. Zejména ráno a večer se kohouti nápadně vystavují. Prozradí je typické kokrhavé volání, výskoky i třepot křídel. Inkubace vajec a vodění mláďat je zcela záležitostí samice. Plně vzletná jsou kuřata po 45 dnech. V Evropě se dlouho choval jen bažant poddruhu *Phasianus colchicus colchicus*, původem z Kolchidy (Gruzie) s čistě tmavým, lesklým krkem. Už v 18. století se ovšem do Anglie dostal z Číny i *Phasianus colchicus torquatus* s šedým hřbetem a bílým obojkem. V 19. století byl v Evropě vysazen i *Phasianus versicolor* z Japonska, který pravděpodobně přispěl ke vzniku tmavé mutace bažanta obecného, označované jako var. *tenebrosus*, a postupně přicestovaly i další poddruhy. Uvážíme-li všechny potenciálně se vyskytující poddruhy a variety, je zřejmé, že i dnešní čeští bažanti vznikli opakovaným křížením po mnoha historických introdukcích, a snad jen genetici mohou na molekulární úrovni rozplést, zda je v dnešním globalizovaném světě pro příslušnost k druhu či poddruhu důležitější, jak zvíře vypadá, kde se vyskytuje, nebo jakou má DNA.

Aby byla pečínka pestrá, probíhaly v minulosti nejen u nás aklimatizační pokusy i s jinými nepůvodními druhy hrabavých, jako je bažant královský (*Syrnaticus reevesii*), méně úspěšně i s bažantem stříbrným (*Lophura nycthemera*) nebo bažantem zlatým (*Chrysolophus pictus*), různými druhy orebic – o. horská (*Alectoris graeca*), o. rudá (*A. rufa*), o. čukar (*A. chukar*) –, krocánem divokým (*Meleagris gallopavo*), a dokonce i perličkou kropaťatou (*Numida meleagris*). Kvůli nízké efektivitě se od těchto snah upustilo, nicméně i dnes probíhá vypouštění pro účely okamžitého odlovu, a tak není vyloučeno, že se v polích setkáme i s další nečekanou exotikou.

Dana Rymešová a Martin Černý

Polní hrabaví

Ilustrace: Jan Hošek

M

M

M

F

P. c. torquatus

P. c. colchicus

var. *tenebrosus*

F s juv.

juv.

Bažant obecný

Phasianus colchicus

Velikost: ♂ 70–90 cm (včetně ocasu)
♀ 55–70 cm (včetně ocasu)

Výskyt v ČR: celoročně

Doba hnízdění: IV.–VII.

Velikost snůšky: 6–23 vajec

Početnost a trend: 130 000–260 000 ex., mírný pokles

M

Vypouštění nebo úniky z chovů

M

Hošek

bažant královský

F

světlé hrdlo

tmavý střed hrdla

M

Křepelka polní

Coturnix coturnix

Velikost: 16–18 cm

Výskyt v ČR: konec IV. – IX.

Doba hnízdění: V.–VIII.

Velikost snůšky: 7–14 vajec

Početnost a trend: 5000–10 000 ex., mírný vzestup

M se ozývá z porostu

světlejší rezavá

F

M

M

F

světlý lem čela

Koroptev polní

Perdix perdix

Velikost: 28–32 cm

Výskyt v ČR: celoročně

Doba hnízdění: IV.–VII.

Velikost snůšky: 6–23 vajec

Početnost a trend: 8000–16 000 ex., mírný pokles

juv.

méně rozsáhlá

tmavě hnědá podkova

podélné bílé proužky na perrech

Vypouštění nebo úniky z chovů

orebice rudá

perlička kropenatá

Literatura:

Hudec K. a Štátný K. (eds), 2005: *Fauna ČR Ptáci 2/1*. Academia. Praha

Jednotný program sčítání ptáků ČSO: birds.cz/jpsp

Svensson L., Mullarney K. a Zetterström D., 2009: *Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu*. Druhé vydání. Nakladatelství Ševčík

Štátný, K., Bejček V., Mikuláš I. a Telenský T., 2021: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice*. Aventinum

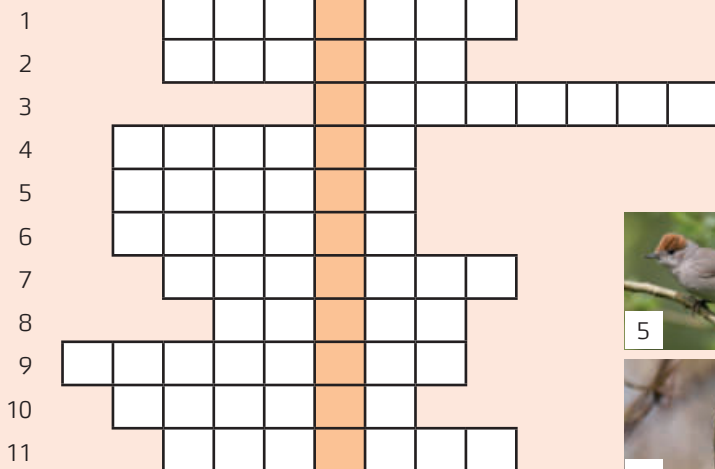

Krutihlavovy hlavolamy

aneb nad čím krutihlav kroutil hlavou

Ahoj děti, tak jsem tu. Cestou ze zimoviště jsem se krátce zastavil ve starém sadu, na který jsem minule vzpomínal, abych si ověřil, s kým jsem tenkrát soupeřil o hnízdní dutinu. Byl to rehek zahradní. Zastihl jsem tu ale rehka domáciho, a tak jsem s ním krátce pohovořil. Zjistil jsem, že máme jednoho společného nepřítele. V sadu i u nás v lese, kde teď bydlím a kam jsem se tak těšil.

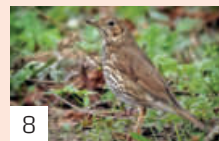
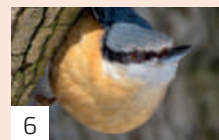
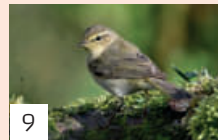
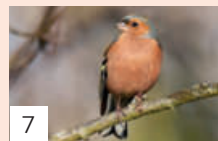
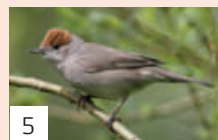
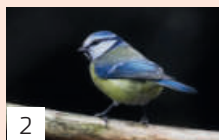
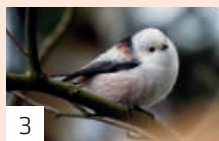
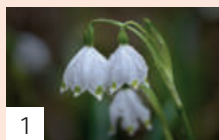
Po návratu z Afriky jsem se nestačil divit, jak je jaro v našem lese krásné. Jen se podívejte, co tu všechno kvete a s kým jsem se tu setkal!

Víte, kdo je tím naším největším ptačím nepřítelem? Potvrdili mi to všichni moji sousedé. Raději jsem ho schoval do křížovky, ani vidět ho nechci. Až tajenku vyluštíte, napište mi na ptacisvet@birdlife.cz. A když přidáte i své nejhezčí jarní pozorování, uděláte mi velkou radost!

P.S.: Do křížovky je třeba vypsát rodová jména rostlin i mých ptačích sousedů.

Mějte se krásně! Váš Krůťa

Připravila Vladka Sládečková

Foto: J. Bondal (naturfoto.cz), I. Leilus (CC BY-SA 4.0), R. Preisler (czech_bird_watching), V. Sládeček, Flickr, CSO (D. Běhounková, D. Válek)

Polet se mnou do přírody

Tipy na aktivity pro rodiny s dětmi

Milí kamarádi, jarní příroda je opravdu krásná a my ptačí kluci teď zpíváme, co nám síly stačí. To abychom ubránili své teritorium – místo, kde bydlíme a budeme vychovávat mláďata – a zaujali nějakou pěknou samičku. Vydejte se za námi! Svým zpěvem jsme dost nápadní, stačí jen poslouchat, kde se ozývá jaký hlas, a zkusit dohledat, komu patří. Pokud potkáte mě nebo někoho z mých kamarádů, zaznamenejte si, kdy a kde jste nás potkali – jestli v listnatém lese, sadu, na zahradě, nebo v jehličnatém lese. Poznáte všechny mé sousedy?

Jestliže váháte, kdo jsou a kam se za nimi vydat, určitě vám napoví příručka.

Přeji vám pěkná setkání s mými kamarády!
Váš Krůťa

Vysvětlivky k záznamům pozorování:

jméno: **ptáček jarabáček**

datum pozorování: **1. května**

místo pozorování (zaškrtni, kde jsi mě viděl/a):

- listnatý les
- zahrada
- jehličnatý les
- sad

Připravila Gabriela Dobruská

místo pozorování	místo pozorování	místo pozorování	místo pozorování
☒ ☐ ☐ ☐	☒ ☐ ☐ ☐	☒ ☐ ☐ ☐	☒ ☐ ☐ ☐
místo pozorování	místo pozorování	místo pozorování	místo pozorování
☒ ☐ ☐ ☐	☒ ☐ ☐ ☐	☒ ☐ ☐ ☐	☒ ☐ ☐ ☐

Foto: Flickr CSO (J. Bartoš, L. Hejšková, P. Machala, Z. Nantl, D. Válek), R. Preisler (czech_bird_watching), S. Stržbna

SLAVÍCI NEJEN Z MADRIDU

Pták letošního roku má slavné příbuzenstvo, k čeledi lejskovitých totiž patří i slavík. Ten nejznámější – obecný – je přímo ztělesněný kontrast: nenápadný až fádni vzhled, zároveň ikonický, fenomenální hlas.

„Tyun tyun tyun tyun, spe tyu ckva – slavík! – Jak sladký to zpěv! Jaké divoucí hrdélko! – Božská Filomelo (postava z Ovidiových *Proměn*), tisíci poetů oslavovaná! Pěvče jara, pěvče lásky, pěvče rozkoše! Tyo tyo tyo tyo tyo tyo tyx – Kutyo kutyo kutyo kutyo – Tyranové lidé, že takové ptáče zbavují svobody! Jen když je úplně volné, plyne volně také jeho píseň. Velebím zákony – Cy cy cy

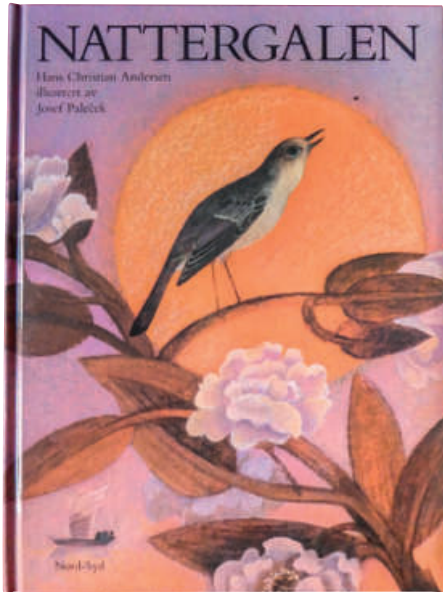
slyšet v noci. „Ckvo ckvo ckvo ckvo – Tohleto je trochu pronikavé – jináč, démante! Cak cak cak cak cak cak – Eh kuš! Vždyť to jde mozkem jako rozžhavený drát! Cak cak cak cak... cak cak cak cak cak cak... cak cak – Už jsem na podlaze.“

Pro umělce je slavík symbolem. Okouzující zpěv jde ruku v ruce s láskou a zákonitě také s bolestí. V antických bajkách páv prosí bohyni Junonu, aby dovedl zpívat jako slavík. Je mu však řečeno, že dostal jiný dar. Jestřába krásu hlasu nedojme: pěvec je sežrán – hlad žádnou kratochvílí nelze utišit. V perském eposu *Ptačí sněm* (12. století) vstupuje slavík do literatury jako milenec, opanovaný a spoutaný svým citem.

Nightingale neboli „noční pěvec“ nemůže chybět ani v dramatu *Romeo a Julie* (1595) a v romantických verších Johna Keatse *Óda na slavíka* (1819), psaných v době, kdy se básník krátce před smrtí nešťastně zamiloval, zasnoubil a rozešel.

Vraťme se ale k líbeznému zpěvu. Hans Sachs básní *Die Wittenbergisch Nachtigall* (1523) přirovnal k slavíkovi Martina Luthera, s jehož učením sympatizoval. Z našeho prostředí pak připomeňme anketu popularity *Zlatý slavík*, později *Český slavík*, jejíž název vymyslel v roce 1962 pro časopis *Mladý svět* redaktor Ladislav Smoljak podle pískací dětské hračky.

Slavíkem, který v umění obsadil pomyslný vrchol oblíbenosti, je ovšem pták z pohádky Hanse Christiana Andersena *Nattergalen* (1843). Zbožňovanému pěvci krásu jeho písní vezme svobodu. Z dvorské pompy uprchne ve chvíli,

Titulní strana norského vydání Andersenova *Slavíka*, ilustrovaného Josefem Palečkem. Nord-Syd, 1990.

John Keats (1795–1821) na Hampstead Heat naslouchá slavíkovi. Měsíc se zde stal reflektorem pro drobnou siluetu pěvce ve větvích, v básnickově tváří se zračí sladkobolný vliv zpěvu. Joseph Severn, olejomalba, cca 1845.

Obal gramodesky se záznamy baletu *Pták Ohnivák* a opery *Slavík* od Igora Stravinského. Petrus Wandrey, Deutsche Grammophon, 1960.

cy cy cy cy cy cy ci – Kvorror tyu ckva pipikvi – jako med! Velebím zákony, které jsou na ochranu opeřených pěvců...“ Jan Neruda v povídce *Figurky* (1877) výstižně transkriboval druhy slavičích zpěvu – hvízdání, klokotání/trylek a tlukot. Ten ale nemusí být nutně příjemný, zvláště když je

Odmítá opustit růži a vydat se vstříc duchovnímu růstu. Alegorické spojení slavíka s růží se v literatuře opakuje vícekrát. V Máchově *Máji* (1836) „svou lásku slavík růži pěl“, Oscar Wilde v pohádce *Slavík a růže* (1888) nechává ptáka marně zahynout při snaze obětovat život lásce.

Opravdový slavík (za oknem) zpívá císaři. Na stolku stojí rozbítený – mechanický. Kolorovaná kresba Henryho J. Forda pro vydání pohádky Hanse Christiana Andersena *The Nightingale* z roku 1894.

kdy císaře zaujme mechanický slavík, zdobený drahokamy. Později se však ze soucitu vrátí, svým zpěvem omámi i smrt nemocného vládce uzdraví. Dojatý císař mu dá volnost. Slavík ho bude navštěvovat tehdy, když bude sám chtít. Příběh, situovaný do Číny, inspiroval vznik mnoha dalších děl – například opery Igora Stravinského *Solověj* (1914) a filmu Jiřího Trnky *Císařův slavík* (1948). Andersena údajně k psaní přiměla nenaplněná láska k Jenny Lindové – pěvkyni přezdívané „švédský slavík“. Znovu se schází krásu, zamilovanost, neštěstí a slzy – jako by bylo něco pravdy na slovech Jeana Cocteaua, „slavík zpívá špatně“, která se stala názvem čtvrté sbírky básní Jaroslava Seiferta (1926).

Z pochopitelných důvodů je slavík jedním z ptačích jmen, která se v různých tvarech stala příjmeními nebo místními názvy. A nejen u nás v Česku. Vzpomeňme si na Florence Nightingaleovou (1820–1910), vzdělanou reformátorku zdravotnické péče a obětavou ošetřovatelku, která i v noci s lampou v ruce přicházela k nemocným a raněným. A i když není známo, že by zpívala, setkávají se opět noc a láska, nemoc, smrt, utrpení, krásu a soucit, milosrdenství...

Skutečný slavík – pták roku 2007 a národní pták Íránu – přítomným svým hlasem pouze vábí samice. Nemůžeme však přesně vědět, co všechno při tom prožívá.

Daniel Razím
Příště: Plameňák na letišti

Deformace zobáku a jejich příčiny

Stejně jako lidský nehet je i ptačí zobák tvořen živou tkání, která roste po celý život. Kostěný základ zobáku kryje zrohovatělá kůže, jež tvoří stále rostoucí pouzdro, přičemž rychlost obnovování závisí na způsobu používání zobáku. Ten u ptáků slouží od příjmu potravy a přidržování věcí až k udržení rovnováhy při pohybu nebo úpravě peří.

U většiny druhů se pouzdro zobáku kompletně obnoví do několika měsíců. Jak zobák roste, zrohovatělá kůže poblíž špičky se postupně opotřebovává. Někdy se ale stane, že k opotřebování nedochází a zobák začne přerůstat. Můžeme se pak setkat s ptáky, kteří mají například zkřížené čelisti, zakřivenou horní nebo dolní čelist či jednu z čelistí výrazně přerostlou. Většina abnormalit zobáku má neinfekční příčiny. Může to být vrozená vada, stav po poranění zobáku nebo dietní nedostatek, který vede k nedostatečnému opotřebování rohoviny. V Severní Americe byla prokázána i infekční příčina, a to virus, který se přenáší v populaci sýkor černohlavých (*Poecile atricapillus*) a může za vysoký počet jejich deformovaných zobáků. V Evropě se s přerostlým zobákem můžeme setkat u kteréhokoli druhu, naštěstí však velmi vzácně. Nejčastěji postiženými druhy tu jsou sýkora modřinka a kos černý, ale je to asi dáno i jejich početností.

A jak se postižení jedinci s tímto handicapem vyrovnávají? Pokud není příčinou bolestivé poranění zobáku, většinou se mu dobře přizpůsobí. Ptáci jsou často při příjmu potravy schopni zaujmout alternativní polohy, a tak zůstávají v dobré tělesné kondici i dlouhá léta. Horší je to s péčí o peří. Postižení jedinci mohou mít problémy s prepeřováním a mohou trpět zvýšeným množstvím parazitů. I péče o potomstvo bývá komplikovaná. Probíhající výzkum naznačuje, že postiženým samicím se nedaří dostatečně starat o snůšku, a lícne se jim proto méně mláďat. Samci zase mají problém s nakrmením potomků.

Co je však hlavní příčinou abnormalit zobáku, zatím není známo. Další výzkum příčin, prevalence a dopadu abnormalit zobáků na volně žijící ptáky je proto velmi žádoucí.

Zdeněk Valeš

Foto: Vladimír Švanda

Špaček obecný s deformací zobáku byl zastižen 5. října v Josefově u Jaroměře. Vypadá téměř přirozeně, že?

Foto: Jitka Městáková

Díky okroužkování víme, že tato sýkora modřinka přeživala řadu let navzdory hrozivé působící přerostlé spodní čelisti zobáku

Foto: Jitka Městáková

U této sýkory koňadry se zobák z neznámého důvodu nedostatečně opotřebovával, až se začala podobat křívce obecné

Foto: Brněk Michálek

Mírná zima dovolila i takovému „strdimilovi“ přežít až do února, kdy byl nalezen na zahradě (opět v Josefově), kam chodil na drčené vlašské ořechy. Délka zobáku této sýkory koňadry činila plných 36 mm.

Čapí veterán z Krkonoš

Velké odečítací kroužky, zdobící nohy kroužkovaných čápů – ať už bílých, nebo černých – znásobily počty zpětných hlášení, a tím i naše vědomosti o jejich životních osudech. Zajímavá zpráva, týkající se čápa černého původem z Krkonoš, přišla v zimě z Blízkého východu.

U kibucu Tirat Cvi na severovýchodu Izraele byl letos v únoru vyfotografován čap, kroužkovaný jako mládě na hnízdě poblíž Horních Štěpanic. Mimořádné je, že kroužkovatel pan Jan Grúz (rozhovor k jeho devadesátinám najdete na webu *Ptačího světa*) tohoto čápa kroužkoval již v roce 2008. Bylo to přesně 11. července a asistoval mu předčasně zesnulý ornitolog Josef Kalenský. Čápoři z údolí Jizerky tedy bude 16 let!

Tento čap s odečítacím kroužkem 626X byl podle březnového reportu z Kroužkovací stanice Národního muzea Praha během života již šestnáctkrát pozorován – několikrát v Maďarsku a pak hlavně v Izraeli, kde těsně u hranice s Jordánskem tentokrát nejspíš i přezimoval. Většina čápů černých létá na ještě vzdálenější zimoviště v rovníkové Africe nebo jihovýchodní Asii, Izrael bývá spíš jen zastávkou na tahové cestě. Lokalita, kde byl čap fotografován, je ale zřejmě bohatá na potravu – nachází se zde velká soustava rybníků –, a tak mohl ušetřit tisíce kilometrů přesunu a v klidu nasbírat síly na cestu zpět do střední Evropy.

Kde má stále hnízdiště, to přesně nevíme – na jeho rodném hnízdě to není. To bylo pro časté rušení již před několika lety čápy opuštěno. V letech 2016 a 2018 ale byl „nás“ čap v hnízdním období pozorován na polské straně Javořích hor, v roce 2022 poblíž Orlického Záhoří. Zdá se tedy, že alespoň v posledních letech hnízdí poměrně nedaleko Krkonoš, ve Středních Sudetech.

V době, kdy se vám časopis dostává do rukou, by už měl štěpanický veterán být na hnízdišti někde na česko-polském pomezí. Doufejme, že mnohaleté putování čápa černého s kroužkem 626X ještě nekončí a že se dočkáme několika dalších zpětných hlášení.

Jiří Dvořák

Článek z měsíčníku *Krkonoše – Jizerské hory* č. 4/2024 byl upraven pro *Ptačí svět*.

Foto: Praskova Nikořova

Kroužkovaný krkonošský čap černý, vyfotografovaný letos v únoru spolu s volavkou popelavou v Izraeli

TŘETÍ ROČNÍK OBČANSKÉ VĚDY

BIOSMRŠŤ

Bleskově zmapujeme
nepůvodní druhy organismů v Česku

24.–26. 5. 2024

Pozorování ptáků nezapomeňte zadat
i na birds.cz

Ptáci, které mapujeme:
husice nilská • husice rezavá • kachnička mandarínská

Přidejte se!

biosmrst.cz

**BOTANICKÝ
ÚSTAV AV ČR
v.v.i.**

**Výzkumný ústav
rostlinné výroby**

Ptačí pomocníci v boji s hrabošem očima zemědělce

Jedním z nejkontroverznějších témat, která v souvislosti s ochranou ptáků rezonují ve společnosti, jsou opatření vedoucí k regulaci počtu hraboše polního. Ačkoli zemědělci a ochránci přírody mívají v tomto směru většinou opačné názory, existují i agronomové, pro které je udržitelné hospodaření prioritou.

Hraboši jsou mimo kontrolu. Hraboši rádí jako snad nikdy. Zemědělci nasadili na hraboše metráky jedu. Podobné titulky jsme loni na jaře a na podzim mohli číst v médiích. Velikost populace hraboše polního totiž přirozeně kolísá a zhruba jednou za tři roky dochází ke skokovému nárůstu počtu jedinců. Pokud tito hlodavci dobře přezimují, populační hustoty mohou být vysoké už na jaře a hraboši pak způsobují velké ekonomické ztráty. Aplikace rodenticidu Stutox II, která je rozšířeným postupem, je však krajním řešením. Hrozí sekundární otravy, zejména v případě volavek, čápů a sov, kteří otrávené hraboše konzumují celé včetně žaludku s jedem. Pro vzácné druhy, jako je sýček obecný, může být aplikace Stutoxu II pohromou. Přitom právě dravci a sovy jsou výbornými spojenci v regulaci hrabošů. Díky fotopastem například víme, že sýček i sova pálená dokážou za noc zkonzumovat až šest hrabošů.

Právě principy udržitelného hospodaření hodnotí Zemědělský svaz České republiky, který v soutěži „Odpovědně ke krajině“ oceňuje produkční zemědělce hospodařící v souladu s přírodou. V roce 2023 se vítězem 3. ročníku stala Zemědělská akciová společnost Mžany, a. s., z Královéhradeckého kraje, která nejlépe kloubí zemědělské parametry, péči o krajinu, podporu místní komunity i ekonomické ukazatele. Její bývalý, dnes již penzionovaný agronom Jan Vratislav byl vždy nejen zodpovědným hospodářem, ale i velkým pozorovatelem a fotografem ptactva. Přiblíží nám, jak podnik podporuje přirozené predátory hrabošů.

„V posledních čtyřech letech jsme zaznamenali zvýšený výskyt hrabošů. K jejich likvidaci však až na jednu výjimku v zimě 2021/2022

Foto: Jan Vratislav

Ve spolupráci s ornitology vyhledáváme a vyznačujeme hnízda dravců, zejména motáků lužních. Díky jejich označení mají mláďata na hnízdě klid až do vzletnosti. Při obhlížení polních plodin zvedáme hlavu a sledujeme, kde co létá. Ornitologové pak dohledají hnízda a ochrání je ohrádkami – do země zatlučou čtyři až osm kolíků a obeženou je králíčním pletivem. Důležité je udržet informaci o hnízdě co nejdéle v tajnosti, abychom omezili návštěvy zvědavců. Kroužkovatel pan Petera (na snímku) hnízda nejen vyhledává, ale také ptáky kroužkuje. Těsně před sklizní pak seznámíme posádky sklízecích mlátiček s konkrétními místy, ty je objedou a na poli zůstávají jen hnízda s mláďaty. Když jsou prázdná, ohrádky odstraníme a místo sklídíme malým kombajnem nebo podmtkou zapravíme.

nepoužíváme chemické přípravky,“ říká Jan Vratislav. „Dlouhodobě se snažíme chránit a podporovat dravce a sovy, aby k eliminaci počtu hrabošů docházelo přirozenou cestou,“ vysvětluje.

Václav Zámečník, Alena Klvaňová a Jan Vratislav (popisky)

Foto: Jan Vratislav

Moták lužního na našich polnostech vídám asi posledních patnáct let. V roce 2023 jsme našli tři hnízda, ale jsem přesvědčen, že nejméně další dvě jsme nenašli. Hnízdí tady i moták pochop, kterého tu potkávám po celých 40 let.

Foto: Jan Vratislav

Kalouši ušatí u nás hnízdí i v zahradách a sova pálená ve skladech sena a slámy, v kravínách a v posledních letech i v opuštěných zemědělských budovách

Foto: Jan Vratislav

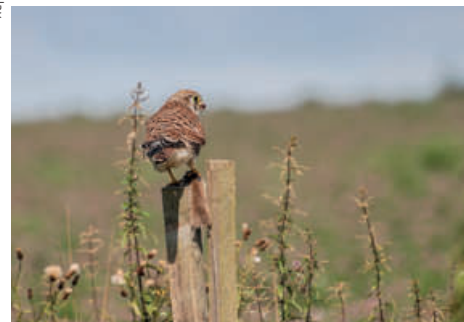

Foto: Jan Vratislav

Foto: Jan Vratislav

Ve spolupráci s myslivci rozmisťujeme na polích berličky, a to nejen v pícninách, ale také v obilovinách. Jsem velice potěšen, že berličky se staly součástí myšlení většiny hospodářů a vidáme je na polích od nížiny po podhorské oblasti.

Foto: Jan Vratislav

Hnízdění poštolek obecných podporujeme vyvěšováním hnízdních budek na sloupech elektrického vedení; první tu začal všest Miroslav Dusík, původem také zemědělec, už před třiceti lety

Jak „vyrobit“ mokřad

Foto: Martina Hanzlíková

Rok 2019: lokalita po několika letech plánované údržby

Jak navrátit krajinu narušenou těžebním průmyslem do původního stavu? Není to tak snadné, jak by se mohlo zdát. Proces těžby hnědého uhlí a následné obnovy přírody v krajině je neskutečně složitý. Už jeho první fáze zahrnují průzkumné vrty, odlesnění a odvodnění změni krajinu k nepoznání. Zároveň naruší veškeré procesy, které na zasaženém území probíhají. Změní se koloběh vody, přerušují se migrační trasy savců, ptáků i hmyzu, zaniknou rozličné biotopy, na které jsou vázána celá společenstva živočichů, zmizí příležitosti ke hnízdění a rozmnožování. Pokud však k revitalizaci prostředí přistoupíme s respektem k původnímu stavu, dostane krajina a její obyvatelé novou šanci.

Těžba je dlouhodobý proces, a tak se jizva způsobená krajině hojí celá desetiletí. Dnes už je samozřejmostí, že se na samém počátku plánuje rekultivace celé oblasti, při které dojde k opětovnému zalesnění a na části území vzniknou i nové louky a pole. Existuje však jeden aspekt, v němž se již krajina k původnímu stavu vrátit nemůže: voda. Přesypáný materiál už totiž zdaleka není tak stabilní jako před těžbou a příliš vody by mohlo z rekultivované krajiny vytvořit časovanou bombu. Snahou rekultivací tak je odvádět vodu z výsypce do bezpečné vzdálenosti a na výsypkách nechávat jako rezervoáry vody pouze menší terénní prohlubně zásobované téměř výhradně srážkovou vodou. Rekultivační plány však využití těchto menších vodních ploch bohužel neřeší, a ty jsou tak bez vhodného managementu odsouzeny k postupnému zániku.

Foto: Martina Hanzlíková

Biotop je vhodný i pro různé bahňáky, jak dokládá mládě čejky chocholaté

Foto: Martina Hanzlíková

Rok 2012: Střední voda v samých počátcích

Pokrok na Ústecku

Jednou takovou lokalitou je i Střední voda na výsypce Pokrok u Duchcova v severozápadních Čechách. Tvoří ji soustava několika menších nádrží na horním platu výsypky, která měla původně sloužit jako bezpečnostní sběrnice vody z okolních ploch a bránit snosu materiálu do těžební jámy. Potenciál Střední vody coby budoucího mokřadu nejprve nikdo nebral vážně a pravidelná údržba celého území kolem vodních nádrží nijak nenaznačovala, že by se na tom mělo něco měnit. Kompletní likvidace veškerých rákosin a výsadba stromů a keřů do těsné blízkosti vodních ploch jednoznačně předurčovaly, co čeká celou lokalitu v budoucnosti. Nekontrolované zarůstání okolí dřevinami, postupný úbytek vody, zanášení nádrží zbytky vegetace a nakonec stejný smíšený lesík, jakých je na výsypce dost. Ornitologové sice prosadili, aby alespoň část rákosin zůstala zachována, ale toto opatření i vzhledem k rekultivačním plánům, které měly přeměnit přilehlé louky v produkční pole, nemělo šanci něco výrazně změnit. A tady naštěstí zapracovala náhoda.

Říká se, že všechno špatné je k něčemu dobré, a to bezezbytku platilo i v tomto případě. Bohužel došlo k prolomení těžebních limitů a bylo jasné, že těžbě musí ustoupit další kus krajiny včetně mokřadu Venuska, poměrně rozsáhlé vodní nádrže obrostlé rákosinou navazující na volnější luční plochy se skupinkami dřevin. Bylo tak potřeba vybudovat odpovídající náhradu a volba padla na Střední vodu, kterou přírodovědci už několik let navrhovali zachovat jako mokřadní plochu. To, co následovalo, nelze z pohledu těžební společnosti nazvat jinak než šalamounským řešením. Ornitologové nejméně pět let Střední vodu monitorují, ať tedy navrhnou, jak by měla lokalita vypadat, a těžební společnost už to zařídí. A tak mohla začít „výroba“ mokřadu.

V první fázi bylo potřeba okamžitě zastavit nevhodné rekultivační zásahy, především sečení mokřadních rostlin a další výsadbu dřevin, a proběhly také menší terénní úpravy. Pozitivní efekt provedených opatření byl patrný téměř okamžitě. Rozšiřující se nesečené rákosiny a sítiny začali obsazovat ptáci, přibyl hmyz, a to jak druhově, tak početně, a stále členitější lokalitu nepřehlédli ani zástupci savců, plazů a obojživelníků. Postupně byly vybudovány tři menší tůňky pro obojživelníky, nasypané kamenné mohyly pro hnízdění ptáků nebo rozmnožování ještěrek a také došlo k většímu horizontálnímu rozčlenění bezprostředního okolí mokřadní plochy.

Úprava okolí

S jídlem roste chuť, proč tedy lokalitu ještě trochu nevylepšit? Po jednáních zúčastněných stran došlo k přeměně sousedního pole v extenzivně sečenou louku s květnatým pásem, vyhloubení několika dalších mělkých vodních nádrží a vybudování stanoviště pro hnízdění bělořitů šedých. Rozloha lokality s centrálním mokřadem se tak zhruba ztrojnásobila na přibližně 15 hektarů. Zároveň byl připraven plán údržby celé plochy, protože důležité není jen něco nového vybudovat, ale také se o to následně dobře starat. Velmi přínosné je, že veškeré větší zásahy do lokality i plánovaná každoroční údržba jsou konzultovány se zoology a botaniky. Když se navíc najde společná řeč i s rekultivačními firmami, které úpravy provádějí, je výsledek ještě lepší.

Mezi pravidelné práce na lokalitě patří seč travnatých ploch, redukce nežádoucích náletových dřevin či stržení travního drnu na vybraných plochách. Neefektivnějším prvkem pravidelné údržby jsou takzvané biopásy. Aplikují se ve stárnoucích rákosinách i na volných plochách,

Částečně podmáčené biopásy jsou atraktivní nejen pro ptáky

Nakonec už jen stačí upravit dalšími kameny povrch celé hromady tak, aby do ní co nejméně zatékalo, a doufat, že se bude ptákům nový domov zamlouvat. Mohly pro ještěrky tvořit pro změnu jádro z balíku sena a zásyp z menších kamenů s příměsí travních drnů.

Nové prvky obohacující mokřadní plochu jsou samozřejmě důležité, ale nesmíme zapomínat ani na udržení prvků dlouhodobě fungujících. Protože výsyvky nedokážou pojmout větší množství vody, dochází na nich občas k menším propadům podloží kolem vodních nádrží. Zvýšení břehů pak ale brání obojživelníkům v úspěšném rozmnožování, a tak nezbyvá než použít těžkou techniku a propadlé břehové partie opět pozvolna vytvarovat.

Ptačí druhy na výsypce

Přibližně po třech letech od změny managementu jsme na Střední vodě mohli začít hodnotit provedené úpravy z ornitologického hlediska. V rákosinách a bezprostředně navazující vegetaci pravidelně hnízdí strnadi rákosní, slavíci modráčci a všechny druhy u nás běžně hnízdících rákosníků. Volnější plochy kolem vodních nádrží a nižší lesnickou výsadbu využívají ke hnízdění oba druhy bramborníčků, strnadi luční, konopky a lindušky luční i lesní. V ruderální vegetaci a menších blocích šípkových keřů hnízdí tůhyčci a pěnice hnědokřídlé. Díky nové vegetaci na březích vodních nádrží se také výrazně zvýšila úspěšnost hnízdění vodních ptáků. Každoročně tak vodní hladinu brázdí nové generace hus velkých, kachen divokých nebo lysek černých. Nejvíce nás asi potěšilo, že v několika nově nasypných kamenných mohylách už úspěšně vyhníždili bělořiti šedí. Atraktivitu celé mokřadní lokality ale nevytvářejí pouze hnízdící druhy. Je důležité, aby přitahovala i svou potravní nabídkou nebo příležitostmi k odpočinku. Ani z tohoto hlediska Střední voda neklamala a je tady možné pravidelně zastihnout čírky obecné, poláky velké, kopřivky obecné, různé druhy vodoušů, bekasiny otavní, čejky chocholaté a občas třeba čápa černého, nebo dokonce bukáčka malého.

Podobných lokalit, jako je Střední voda, je však na výsypce Pokrok a na okrajích hnědouhelného

dolu Bílina ještě několik. Pravidelný monitoring všeho živého po úpravách na Střední vodě přinesl tak přesvědčivé výsledky, že se podobný management začal používat i na ostatních mokřadních lokalitách.

Výzkum a budoucnost

Pravidelná péče o prostředí vhodné pro rozmanité druhy ptáků není jedinou činností, kterou se na rekultivovaných plochách zabýváme. Stejně důležité je monitorovat, jaký má naše snažení dopad. V rámci programu RAS Kroužkovací stanice Národního muzea Praha sledujeme přežívání rákosníka velkého, obecného i zpěvného, strnada rákosního a slavíka modráčka střeoevropského. Zpětné odchvy a odečty kroužků nám dokazují, že rekultivované plochy jsou pro ptáky velice atraktivní a že se hnízdící ptáci – a dokonce i spousta jejich potomků – na výsyvky opakovaně vracejí.

Má-li nějaká lokalita zůstat přitažlivá pro co nejvíce živočišných i rostlinných druhů, je potřeba provádět údržbu i nové zásahy co nejcitlivěji a s rozmyslem. I do budoucna je proto naší snahou jednoznačně zachovat na celé výsypce Pokrok rozmanitost prostředí, v němž spolu sousedí podmáčená mokřadní stanoviště s lučními, ruderálními i vysloveně suchými plochami.

Mokřad se tedy určitě vyrobit dá, ovšem za předpokladu, že hned na počátku dokážeme zodpovědné lidi a majitele půdy přesvědčit, že i malá vodní louže může mít v krajině velký význam.

Martina Hanzlíková | je učitelkou na základní škole. Coby kroužkovatelka se věnuje především projektům RAS na území rekultivovaných výsypky v severozápadních Čechách.

Pavel Vít | je amatérský ornitolog, jehož hlavním zájmem je ornitofauna na výsypkách po těžbě hnědého uhlí v severozápadních Čechách.

Mladý slavík modráček z úspěšného hnízdění v roce 2023

Mládě bělořita šedého na vrcholu jedné z kamenných mohyl

kde se pak pravidelně střídají pruhy strojně vysečené téměř až na holou zem s pruhy starší vzrostlé vegetace. Na vybraných místech probíhá v několika vysečených pruzích i vyfrezování kořenových systémů. Takto rozmanité prostředí poskytuje ptákům a dalším živočichům vynikající možnosti pro rozmnožování a sběr potravy nebo slouží jako úkryt při odpočinku.

Nové prvky podporující hnízdění

Hnízdění bělořitů a konipasů jsme podpořili nasypáním kamenných mohyl, což ale není tak jednoduché, jak by se na první pohled mohlo zdát. Postupujeme tak, že na geotextilii instalovanou proti nežádoucímu zarůstání vegetací nejprve rozložíme menší dřevěné klády, které pomohou vytvořit různé velké dutiny i přístupové cesty k nim. Tento základ opatrně zaspeme nejprve většími a následně i menšími kameny.

Za ptáky do polí

Šedivý větrný listopadový den a venku po ptáčích ticho. Řada ptáčkařů v takové chvíli balí stativák a do terénu vyráží zkontrolovat vodní plochy. Je ale naše zemědělská krajina skutečně tak prázdná, že do ní nestojí za to pravidelně vyrážet? Rozhodně stojí, a o tom se vás pokusím přesvědčit.

Když jsem s pozorováním ptáků začal, i mé vycházky mířily především na vodní plochy. Trvalo to asi dva roky, než jsem začal poznávat kouzlo vlastního objevování. Díky mapování pro hnízdní atlas 2014–2017, který nastartoval mé návštěvy na první pohled „hluchých“ míst, jsem se začal věnovat pozorování ptáků v zemědělské krajině. Většina mých výprav vedla do otevřených polí na Hané, odkud pocházím. Začal jsem zjišťovat, že některé druhy vlastně ani tak vzácné nejsou, a klid, který v polích panoval, bylo přesně to, co jsem potřeboval. Kromě zaznamenávání ubývajících druhů a pokrytí míst bez záznamů jsem pozornost věnoval také vzácnějším druhům, které přes naše území skrytě protahují nebo tu zimují.

Co se dá dělat v polích

A tak jsem se systematické ornitologii v zemědělské krajině začal více věnovat. Možností, jak se může kdokoliv zapojit, je hned několik. Jedním z prioritních projektů ČSO je ochrana čejky chocholaté. Na jaře můžeme z auta, pěšky nebo na kole zkontrolovat mnoho polí, a najdeme-li čejku, zadáme pozorování do faunistické databáze Avif na birds.cz. Získané údaje pak slouží ochraně nejen čejek, ale i celých lokalit. Lze se ale zapojit i více, komunikovat se zemědělci a označovat hnízda v polích (více na birdlife.cz/cejka-chocholata).

Dalším druhem, který v zemědělské krajině stojí za pozornost, je chřástal polní. Volající samce sčítáme v noci a jejich přesnou polohu zadáváme do Avifu. Díky těmto údajům můžeme chřástalí hnízdiště chránit odložením seče.

Dokážeme-li ptáky bezpečně určovat podle vzhledu i hlasu, můžeme se zapojit do Liniového sčítání druhů (LSD). Údaje z tohoto dlouhodobého programu slouží ke sledování změn

Tento pestrý semenný biopás, tvořený roztroušenými druhy bylin a suchou trávou, v zimě využívali například strnadi rákosní a moták pilich

početnosti druhů a k výpočtu indikátorů, například právě polních ptáků, nejen na národní, ale i celoevropské úrovni.

Ochrana dravců a sov

Má vlastní cesta však vedla k dravcům a sovám v polní krajině. Od pozorování a sčítání migrujících dravců a sov jsem přešel ke sledování konkrétních druhů. I tyto dvě skupiny ptáků potřebují naši ochranu. Naštěstí se už zhruba dvacítka nadšenců věnuje například ochraně hnízd motáků lužních, díky čemuž populace tohoto elegantního dravce roste. Jsou ale stále oblasti, kde tento druh potřebuje chránit. Ukázkovým příkladem je Poohří, vyhlášená „dravčí“ oblast, kam se v dobrých letech sjíždějí sledovat dravce desítky pozorovatelů. Ač je to neuvěřitelné, právě tady jsou motáci lužní před vysečením zemědělskou technikou chráněni jen nepravidelně a spíše náhodně.

Při hledání hnízdicích ptáků je důležitá hlavně všímavost. Když cestou domů potkáme čejku nebo motáka lužního, sledujeme jejich chování. U obou těchto druhů dodržujeme stejné pravidlo – trpělivost a vytrvalost! V loňském roce během gradace populace hraboše polního to platilo i o kalousi pustovce. Tento druh obvykle potkáme jen zřídka, a pokud ano, pak především v zimě. Vidíme-li ale pustovku v dubnu za

denního světla vysedávat na berličce nad polem, můžeme ji už považovat za potenciálně hnízdicí. Ptáky nejprve pozorujeme na větší vzdálenost, nejlépe stativovým dalekohledem. Tak můžeme být dostatečně daleko, ptáky nerušíme a rychleji nám svým chováním napoví o případném hnízdění. Nejprve nás upoutá agresivní chování vůči potenciálním predátorům nebo sokům vlastního druhu. U čejky poměrně brzy uvidíme, že se vrací na původní místo, a pokud se usadí do pole, je velmi pravděpodobné, že usedla na hnízdo. V takovém případě vyrazíme hnízdo s **maximální opatrností** dohledat. Když snůšku potvrdíme, uložíme si GPS souřadnice a místo **urychleně opustíme**. Následně ve Veřejném registru půdy (eagri.cz/public/app/Ipisext/Ipis/verejny2/plpis/) zjistíme uživatele pozemků (hospodářící spolek) a kontaktujeme nejlépe agronoma, kterému slušně vysvětlíme situaci a navrhneme ochranné řešení, zjistíme, kdy se na poli bude pracovat, a po domluvě hnízdo označíme kolíky (ve směru jízdy zemědělské techniky!).

Asi po měsíci hnízdo z dálky zkontrolujeme a po vylihnutí mláďat kolíky z pole odebereme. U motáků lužních, pochopí a pustovek se na hnízdění zaměřujeme od konce dubna. Motáci i pustovky hnízdí převážně v ozimých obilovinách, méně často v pčíninách, řepce nebo na travnaté či ruderální ploše. Na možné hnízdiště

Moták pilich loví nad biopásem, který zároveň využíval i jako nocoviště

Ohrazení hnízda motáka lužního s mláďaty chrání proti vysečení a predaci

Zimující sněžule severní v polích na Prostějovsku

Kulíci hnědí z mého zatím jediného jarního pozorování

nás upozorní tok, předávka potravy a opakované zaletování do stejného místa v poli. U dravců je většinou nutné pozorovat situaci dále, například samci motáků krmí samice inkubující snůšku jednou za hodinu i déle. Pustovky jsou naopak více aktivní za šera. Jsme-li přesvědčeni, že ptáci v poli hnízdí, určíme v první fázi, kdy samice sedí na snůšce, a identifikujeme druh plodiny, ve které se hnízdo nachází. Pokud nemáme dostatek znalostí, konzultujeme s odborníky nebo přímo s místním agronomem. Pozor! Motáci a pustovky mohou zahnízdit také v žitě, které se na přelomu dubna a května seče do bioplynových stanic, a na polích se později vysévá kukuřice. Určit plodinu správně je tedy zásadní. V druhé fázi hnízdění (přibližně od 25. června) krmí mláďata postupně oba rodiče, v kratších časových intervalech. Z dálky dalekohledem zkontrolujeme, zda je hnízdo oploceno, případně jinak označeno. Pokud ne, zjistíme, zda se ochraně hnízd v regionu někdo věnuje (lze ověřit u místních ornitologů, v kanceláři ČSO nebo v kroužkovací stanici NM), a informaci o hnízdění předáme na doporučený kontakt.

K hnízdům postupujeme velkými kroky. Po jejich dohledání informujeme uživatele pozemku a hnízdo ohradíme králíčním pletivem s nejmenší velikostí ok o délce 10 m a výšce 100 cm, které podepřeme několika kolíky.

DŮLEŽITÉ: Ohrazení hnízd je žádoucí poprvé provádět s odborníkem, je totiž nutné mít zkušenost s rychlým postupem celé akce, aby byl minimalizován stres, rušení i případné chyby, které mohou být například pro čerstvě vylíhnutá mláďata fatální.

Ochrana místo twitchingu?

Vloni na střední Moravě zahnízdlilo v polích přes 70 párů kalouse pustovky (viz *Ptačí svět* 4/2023). Hlídkání hnízd před vysečením se pro mě a mého partáka stalo vlastně jedinou volnočasovou aktivitou. Pocit, že se nám podařilo ochránit několik malých soviček a zároveň vyloučit možné unikající hnízdění motáků stepních, byl mnohem lepší než procházka po soustavě rybníků.

Rarity v polích

Ochrana a zájem o systematické aktivity v polích však není to jediné, proč stojí za to do polí vyrazit! Během let v polích jsem začal pravidelně potkávat

některé vzácné druhy, které u nás skrytě migrují nebo zimují. Každému z nich je třeba jít naproti, pro některé platí obecná pravidla, ale převážně je nutné přistupovat k nim individuálně. Kulík hnědý, linduška rudokrká, strnad severní, sněžule severní, konopka žluzozobá nebo moták stepní, poštolka rudonohá a linduška úhorní jsou vázáni především na holou otevřenou krajinu, ať už je to tundra, nebo step. Takové druhy nejpravděpodobněji zastihneme v rozlehlých, otevřených polích, daleko od větrolamů, remízků, lesů nebo jiných výraznějších prvků v krajině. Na takových místech také máme největší šanci některý z těchto druhů zaslechnout. Pro jiné, jako jsou vzácné druhy tuhyčků a penic, strnad zahradní nebo třeba stále častější budníček pruhohlavý, naopak platí, že je pravděpodobněji potkáme v pestré zemědělské krajině s křovinami, biokoridory a roztroušenou zelení.

Vyrazet do polí cíleně za těmito druhy by se však brzy mohlo ukázat jako demotivující. Proto se v krajině snažme zaměřit na izolované mikrobiotopy, jakými jsou třeba úhory, biopásky, nesklizená pole, hnojiště, zaplavená pole či luční mokřady. Na podzim a v zimě to může být nezaorané podmiřené pole po kukuřici nebo lépe po slunečnici. Zajímavé mohou být také navážky zeminy nebo suti. I když jsou někteří zatoulaní spíše „solitéři“, zvláště v případě dravců, bahňáků a některých pěvců platí, že se rádi přidávají k druhům, které jsou jim svými nároky alespoň vzdáleně podobné. Trvalý potravní zdroj pak často během chvíle přinese velice zajímavé proměny druhové pestrosti.

Specifická období pro pozorování

Na některé druhy si dávám pozor ve specifických termínech. Například řadu prvních podzimních záznamů sněžule severní mám od 5. do 15. listopadu. Už každoročně během jara i časného podzimu v polích potkávám motáky stepní. Největší polní fantom je ale kulík hnědý. Na první pozorování tohoto druhu jsem se intenzivně připravoval a postupem času a zkušeností se i tento nenápadný bahňák stal jistotou každého konce léta. Od 20. srpna už mám uši a oči nastražené, největší šance je spatřit totiž v posledních letech byla mezi 25. srpnem a 5. zářím, a to časně ráno či dopoledne, anebo kolem západu slunce.

Dalším druhem, který potkáme v polích pravděpodobněji než jinde, je konopka žluzozobá. Ta se však po řadě let, kdy jsem ji pravidelně potkával,

stala poslední dvě zimy neznámou. Třešničkou na dortu pro mě bylo pozorování dropa velkého, strnada malinkého, hned tři pozorování strnada severního, luňce šedého, mladého orla volavého nebo špačka růžového na hnojišti. Největším objevem pak byl jespák plavý v čerstvě osetém poli. To vše lze za pár let potkat i v naší sterilní zemědělské krajině! Z polí mám ale i cennější zážitky. Tak třeba pozorování 40 motáků pilichů nocujících v řepě, pole plná lindušek rudokrkých nebo 4000 konopek zimujících na úhuru o velikosti asi 8 hektarů, na které synchronizovaně útočili dva dřemlíci tundroví.

Nebudme lhotejní

Při náhodném setkání se zemědělci je dobré zmínit přínosy pro lépe fungující zemědělskou krajinu. Můžeme jim vysvětlit, že ponechají-li úhor nebo vysadí biopás, budou v něm v zimě nocovat motáci piliši nebo pustovky, kteří pak významně pomohou s likvidací hrabošů. Pole takzvaného zeleného hnojení (svazenky, obilí) zase není nutné zaorat již během listopadu, protože nezaorané je atraktivním prostředím pro úkryt řady pěvců, dravců a sov. Úředníkům v naší obci pak můžeme vysvětlit, že místo nově vysazené lipové aleje v polích je pro přírodu lepší i finančně výhodnější vysadit květnatou louku či krmný biopás. Trvají-li na stromech, můžeme jim alespoň navrhnout pestřejší skladbu dřevin, jež utvoří hustější zapojený porost, ve kterém mohou hnízdit ptáci.

V polích lze vidět a zažít úžasné věci. Tento opomíjený biotop přitom tvoří většinu naší krajiny, a je tedy žádoucí věnovat mu pozornost. Jeho lepšímu poznání a ochraně jeho obyvatel může přispět každý z nás – počínaje sledováním určité oblasti, druhu nebo skupiny ptáků a sdílením svých pozorování v Avífu přes osvětlu zemědělců až po praktickou ochranu samotných ptáků. Společnými silami tak můžeme docílit zpestření naší zemědělské krajiny.

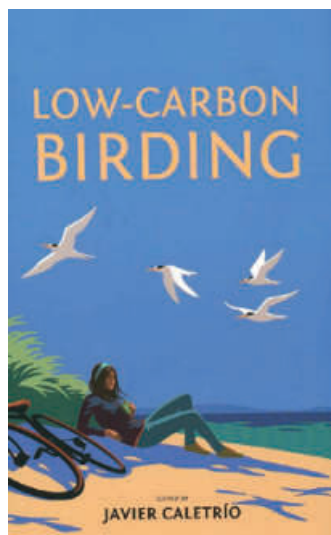

Ondřej Boháč | se zabývá terénní ornitologií především v zemědělské krajině. V posledních letech se aktivně věnuje dravcům a sovám v oblastech Hané a Nížkého Jeseníku, kde se zabývá sledováním hnízdění, v zimě pak zimovířím káně rousné a motáka pilicha.

Pozorování ptáků v době klimatických změn

Nad knihou *Low-carbon Birding*

Změnu klimatu a její příčiny a dopady dnes popírají už snad jen největší zatvrzelci. Mnozí ostatní pak uvažují nad tím, jak mohou sami změnit své chování a dopady změny klimatu alespoň zbrzdit. Změna v chování jednotlivce toho mnoho nezmuže, avšak pocit, že nechci dále přikládat pod roztopený kotlík, je důležitou motivací. Ta stála i u vzniku knihy *Low-carbon Birding*.

Knihy *Low-carbon Birding* se stala nejlepší knihou o ptáčích roku 2022. Titul tradičně uděluje britská organizace British Trust for Ornithology (BTO).

Knihy je ve skutečnosti sborníkem, do něhož editor shromáždil 31 příspěvků od ornitologů profesionálů i od těch, jimž je pozorování ptáků jen koníčkem. Všichni došli k závěru, že jejich záliba v pozorování ptáků, mnohdy s cílem nashromáždít co nejdelší seznam pozorovaných druhů, je v podobě, jak ji dosud provozovali, neudržitelná. Problematické je především létání, ale i další způsoby dopravy produkující příliš mnoho CO₂. Letecká doprava sice ke globálním emisím CO₂ přispívá relativně málo, ale její podíl roste a potenciál škodit ještě více má obrovský, bude-li se létat častěji. Autoři jsou si též vědomi toho, že požadovat řešení klimatické změny po vládách lze poctivě jen tehdy, když sami své chování změníme.

Autoři dílčích kapitol se se snahou škodit co nejméně vyrovnávají různě. Ti, kteří jezdili na mezinárodní konferenci po celém světě, své cestování razantně omezili, přešli na dopravu vlakem nebo přestali na zahraniční konferenci jezdit úplně a účastní se jí jen online.

Podobně další autoři přestali cestovat po světě za ptáky, nebo aspoň přisedlali na vlak. Ti, kdo si odrekli výlety na druhý konec světa a druhy na jejich seznamy přestaly přibývat, to snázejí bez větších problémů. Jeden z autorů se dokonce přiznává, že u něho neustálé napětí ze soutěžení o co nejdelší seznam druhů vedlo spíše k nervozitě místo uklidnění. To se dostavilo až poté, co soutěžit přestal a začal se soustavněji věnovat ptactvu okolí svého bydliště.

Dlouhodobé sledování ptactva na stálých místech nedaleko bydliště, tzv. patch birding, je východiskem vícero autorů, kteří hledají způsob, jak i přes omezení cestování zůstat i nadále v kontaktu s ptáky a přírodou. Někteří to ještě doplnili soustavným používáním kola jako dopravního prostředku. Jejich zkušenost ukazuje, že zajímavé ptáky může člověk pozorovat i poblíž bydliště, stačí chodit na vybraná místa soustavně a pozorně se dívat či naslouchat. Pokud jsou pozorování zapsána do sdílené databáze v podobě některého z pozorovacích portálů (například na Avif; birds.cz), jsou data využitelná i pro další výzkum či ochranu přírody. K udržitelnému způsobu ornitologie lze řadit i dlouhodobé systematické kroužkování na vybrané lokalitě. I tomu je v knize věnován prostor a je to další důvod, proč podporovat projekty typu CES¹ či RAS² (viz také str. 8–9). Zajímavá je také kapitola o sledování nočního tahu ptáků v místě bydliště s nahráváním hlasů linoucí se z noční oblohy.

Je sympatické a inspirativní, jak se autoři knihy vyrovnávají s tím, jak omezit svůj příspěvek ke změně klimatu. V diskusích na toto téma ovšem zaznává množství výhrad proti takové razantní změně v životním stylu. Je trochu škoda, že se kniha těmto výhradám patřičně nevěnuje. Mezi časté argumenty proti omezení cestování patří to, že turistika napojená

Foto: Mark Ahness (CC BY-NC-ND 2.0 DEED)

Foto: Robert Thomson (CC BY-NC-ND 2.0 DEED)

Pěšky, na kole nebo z domova – některé z možností udržitelného birdwatchingu

na pozorování ptáků (ubytování, průvodci apod.) je zásadním zdrojem příjmů místních obyvatel v rozvojových zemích a bez ní by cenné lokality nebo druhy vzaly zasvě. V některých případech tomu tak nejspíš je, jindy je to přinejmenším sporné. Ještě problematictější je ale udržitelnost takového podnikání, které zcela závisí na přílivu zahraničních turistů. Lepší by byla podpora rozvoje místních komunit, aby se o ochranu cenné přírody staraly samy a nepotřebovaly k tomu přísun bohatých turistů z jiných koutů planety.

Opomenut v knize zůstává i argument o tom, že turistika za ptáky je zdrojem cenných informací o jejich výskytu. Za předpokladu, že se turisté o svá pozorování podělí, jistě je. Ale má své limity – opakovaná pozorování stejných druhů, či dokonce jedinců z notoricky navštěvovaných lokalit mají omezenou hodnotu, mnohé méně lukrativní lokality zůstávají létajícími birdwatchery nepovšimnuty. A zájem západních turistů o dodání alespoň trochu systematicky sbíraných údajů z navštívených zemí je spíše malý. O tom jsme se ostatně přesvědčili při práci na druhém Evropském atlasu hnízdního rozšíření ptáků – i přes velké úsilí a propagaci byl počet západních ornitologů přispívajících svými daty z cest do atlasu zanedbatelný. Tu hlavní práci stejně nakonec museli odvést místní ornitologové.

Přímou zkušenost s druhy v jejich prostředí nenahradí sebelepší předovněný dokument stejně jako osobní kontakt s kolegy na konferenci nenahradí setkání online. Dilema dnešních ornitologů tedy není ani tak v tom, zda cestovat, či necestovat, ale spíše v tom, jak hledat způsoby, jimiž svou uhlíkovou stopu co nejvíce snížíme. K tomu *Low-carbon Birding* nabízí dosti podnětů.

Javier Caletrio. *Low-carbon Birding*. Pelagic Publishing, 2022

Více také na webu autora knihy lowcarbonbirding.net.

Petr Voříšek

1 Constant Effort Sites (CES), kroužkování s konstantním úsilím
2 Retrapping Adults for Survival (RAS), opakované odchyty dospělců pro zjištění přežívání

Navštivte rekonstruovanou Ornitologickou stanici v Přerově

Foto: Muzeum Komenského v Přerově

Ornitologická stanice Muzea Komenského v Přerově se do podzimu 2020 nacházela v dosluhující budově z konce 70. let 20. století. Během tři roky trvající rekonstrukce bylo nutné vyřešit špatnou energetickou bilanci budovy, nedostatek místa ve sbírkovém depozitáři, zastaralou expozici preparátů ptáků, nedostatečné prostory pro muzejní edukaci a nevyhovující zázemí pro návštěvníky. Cílem bylo vytvořit podmínky pro odbornou instituci odpovídající 21. století. Došlo tak nejen k úplné přestavbě budovy, ale i k přístavbě budovy zcela nové, spojené s tou původní proskleným atriem.

Naši hlavní chloubou je unikátní expozice Ptáci Česka, kde si můžete prohlédnout naši téměř úplnou avifaunu prostřednictvím vynikajících preparátů ptáků. Jedná se o úctyhodných 593 jedinců 365 druhů. Poprvé v historii českého muzejnictví jsou v velké části (248 druhů) prezentována i jejich vejce. Unikátní expozice je pojata z hlediska evoluce ptačí říše a její současné systematiky. Další rozšiřující informace o ptácích nabízejí interaktivní informační panely, dotykové kiosky a tištěné katalogy v češtině a angličtině. Expozice je zaměřena i na nejmenší návštěvníky, a to v takzvané hravé části, kde si mohou rozšířit znalosti o ptácích sestavením potravní pyramidy, přiřazením vystavených hnízd správným ptačím druhům nebo třeba hledáním ptačích oblastí na mapě Česka. Nedílnou součástí expozice je i zvukový koutek s možností přehrání hlasů všech našich ptáků a hlasovým pexesem. Filmový kinosál zaujme edukačními snímky pořízenými přímo pro účely expozice.

Během své návštěvy si můžete prohlédnout i venkovní expozici ptačích budek a krmítek nebo voliéry s hendikepovanými ptáky. Pravidelně pořádáme řadu akcí od rukodělných workshopů přes přednášky nebo exkurze až po krátkodobé výstavy. Podrobnější informace na www.ornis.cz. Těšíme se na vaši návštěvu!

Martin Vymazal

Rekonstrukce byla financována díky programu IROP a z rozpočtu Olomouckého kraje.

Foto: Muzeum Komenského v Přerově

Impozantní vývojový strom zobrazuje celosvětové příbuzenské vztahy ptáků

V systematické části expozice má každý řád svoji vitrínu

Foto: Muzeum Komenského v Přerově

Interaktivní část expozice Ptáci Česka

Foto: Muzeum Komenského v Přerově

Foto: Milošav Anderle

Vítání ptačího zpěvu 2024

Pojďte se kochat, žasnout a radovat s ČSO

- pod vedením zkušených ornitologů;
- 148 vycházek ve 13 krajích Česka;
- od konce dubna do poloviny června;
- často i s ukázkami kroužkování.

birdlife.cz/pozvanka-na-vitani-ptaciho-zpevu-2024

Foto: Jiří Popelka

meopta

Založeno 1933

Jedinečnost se skrývá v detailu

MeoStar

B1 Plus 10×42 HD

- Mimořádná ostrost, kontrast a rozlišení
- Vysoká světelná propustnost a věrnost barev
- Nejoblíbenější dalekohledy pro pozorování přírody

VODOTĚSNÝ

PLNĚNÝ
DUŠÍKEM

Mg-AL TĚLESO

MEOBRIGHT

MEODROP

VYSOKÉ
ROZLIŠENÍ

Doporučeno Českou
společností ornitologickou.

Slevy pro členy ČSO na
www.birdlife.cz/meopta.

Nakupujte na
eshop.meopta.cz

Rzy – legendární lokalita novým ptačím parkem

Letošní 3. duben přinesl velkou novinu – vznik šestého ptačího parku. Mokřad u Rzů v Pardubickém kraji tak po krkolomné cestě získal status, který si zaslouží. Park vznikl díky dárcům, kteří poslali milion korun na výkup pozemků už během dvou dní kampaně. Ke dni 28. dubna je na kontě parku 1 950 708 Kč od 918 lidí. Podpora, které si nesmírně vážíme, je nejen známkou důvěry v práci ČSO, ale i v tento způsob ochrany přírody.

Nejstarší kandidát na ptačí park

Na začátku tisíciletí začala ČSO uvažovat o založení první ptačí rezervace. V té době obec Dobříkov zvažovala využití mokřadu u Rzů jako dočišťovací nádrže pro čistírnu odpadních vod. Rzy se tak staly jasným kandidátem na ptačí park. Jednání se samosprávou a zájmovými skupinami se však nevyvíjela dobře a v roce 2006 padla volba na Josefovské louky u Jaroměře. Dočišťovací nádrž naštěstí nevznikla a Východočeská pobočka ČSO zde v roce 2012 prosadila vyhlášení přechodně chráněné plochy. Trvalé státní chráněné území si místní komunita nepřála kvůli omezujícím podmínkám. Rzy si tak na ptačí park musely počkat 18 let.

Idylický mokřad jako důsledek nefungující meliorace

Zahledíme-li se do historických map, uvidíme na místě Rzováku, jak se bývalému rybníku říká, jen louku, díky blízkosti říčky Loučné nejspíše zamokřenou. Hráz podél řeky a odvodňovací kanál s výpustí chráněnou klapkou měly podmáčení snižovat. Meliorace ale nefungovala, proto tu v 60. letech 20. století vznikla stálá vodní hladina a proběhly pokusy o provoz rybníka. Zvláštní vodní režim však komplikoval údržbu a výlov ryb. Po neúspěšné snaze lokalitu znovu odvodnit a vytvořit z ní pole byla v 90. letech ponechána samovolnému vývoji. Ustálila se zde několikahektarová vodní plocha s navazujícími mokřinami.

Vyhlášená ornitologická lokalita

V těsné blízkosti projíždějí vlakem po jedné z nejméně navštěvovaných tras v republice tisíce lidí denně. Hladina posetá ptáky, malebné umístění v nivě říčky Loučné a prstenec rákosu a ostríc zaujme každého, kdo sleduje ubíhající krajinu. Ti, kterým při opakovaných cestách výjev uvázl v paměti, podvědomě čekají na průjezd zastávkou Zámorsk nebo Dobříkov, přerušují sebedůležitější rozhovory se spolucestujícími a na pár sekund si vychutnávají jedinečnou scenérii.

Vyhlášená ornitologická lokalita

Seznam zjištěných ptáků čítá 204 druhů. Lokalita se proslavila jediným zaznamenaným výskytem kulíka pacifického v Česku (v roce 2021), ale i vzácnostmi, jako je keptuška stepní, lyskonoh úzkozobý nebo ibis posvátný. Důležité je, že tu hnízdí dramaticky ubývající „luční“ kachny, které vyžadují volný přechod hladiny do mělkých litorálů až podmáčených luk – čírky obecné, vzácněji i čírky modré, nebo dokonce lžičáci

Mokřad u Rzů v roce 2009 s charakteristickým hejnem racků chechtavých. Ti zde ale v poslední době, stejně jako mnohde jinde ve střední Evropě, téměř vymizeli.

pestří. Lžičák se také díky svým přísným nárokům na prostředí a nezaměnitelnému vzhledu stal symbolem parku. Nepravidelně zde hnízdí ohrožení bahňáci – čejky chocholaté, kulíci říční, vodouši rudonozí a bekasiny otavní. Nejen jim se budeme snažit hnízdní podmínky zlepšovat.

Nová éra mokřadu

Rzy jsou jedinečné svým prostředím, bohatstvím ptáků i vývojem plným paradoxů, které inspirovaly i natočení dokumentárního filmu *Oblasti ptačí a lidské aneb Natura paradoxa* (2006). Výskyt rarit přitahuje pozornost, návštěvnost ale vede k nadměrnému rušení. Úkolem ČSO je proto usměrnit různé zájmy tak, aby byli spokojeni ptáci i lidé. Hlavní výzvou je však kontrola výšky vodní hladiny, aby nedocházelo k letnímu vysychání, či naopak nežádoucím zaplavování hnízd na jaře. Mokřad podléhá zazenňování a nadměrnému zarůstání, které vede ke zmenšování plochy volné hladiny. Iluze trvalého ptačího ráje se tedy může během několika let rozplynout. Tyto procesy a extrémní výkyvy počasí ovlivňující množství vody musíme monitorovat a připravit opatření, která pomohou problémům předejít. V nejbližších letech proběhne částečné odstraňování rákosu, abychom dosáhli jeho zmlazení a prořídnutí. Nutné je také vyřezání náletů a zajištění vhodného přítoku i odtoku vody. Rzovák je ale jen

asi čtvrtinou naší zájmové plochy. Přilehlé louky jsou na jaře často zaplavené vodou a fungují jako další zdroj potravy ptáků. Rovněž louky v širším okolí by po změně hospodaření a případném vyhloubení mělkých tůň mohly těžit z blízkosti magneticky působící vodní hladiny a sloužit většímu počtu ptáků.

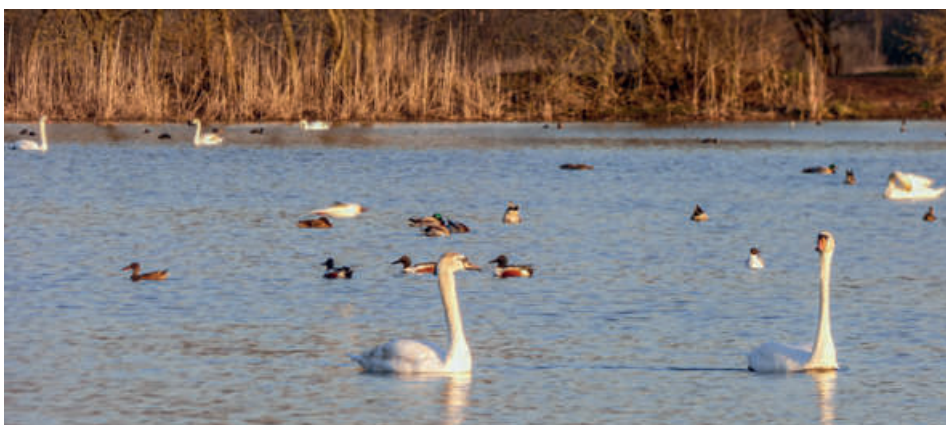
Jako všechny ptačí parky ČSO jsou i Rzy v mnohém unikátní. Svéráz každého parku vybízí k návštěvě a zaslouží si naši podporu. Vždyť ve všech, i v tomto nejstarším na Josefovských loukách, stále jednáme o výkupu dalších pozemků, abychom zajistili co nejkompaktnější ochranu, a v každém je samozřejmě množství nikdy nekončící práce na podporu ptáků.

Břenek Michálek, Martin Fejfar,
Martin Bacílek a Martin Paclík

Ptačí park Rzy můžete podpořit i vy:

- on-line přes zabezpečený platební portál darujme.cz/ptaci-park-rzy
- převodem na účet: 2800277111/2010; v. s. 776; s. s. vaše členské číslo (naleznete v členských profilech nebo na požádání sdělíme na clenove@birdlife.cz)

Za veškeré dary srdečně děkujeme!

Rybník Rzovák dnes bází lžičáci pestří, labuť velké, lysky černé, kachny divoké a sem tam nějaký ten racek

Bolivia? Tranquilo!

Pár kvízových otázek. Které chráněné území má nejvyšší (ptačí) diverzitu na Zemi? Která země nabízí ptáčkařům nejrepresentativnější zastoupení endemických čeledí neotropických ptáků? Do které z velkých zemí Jižní Ameriky se za ptáky jezdí nejméně? Který stát Latinské Ameriky je kulturně a národnostně nejpůvodnější?

Odpověď stačí jedna: Bolívie. Nejvíce zapomenutá země Jižní Ameriky, přírodně ale zcela výjimečně pozeňaná. (K první otázce odpověď upřesním za chvíli.)

Můj vztah k této zemi je tak osobní, že si úvodem neodpustím pár vzpomínek. Přejde mi fajn a inspirativní vrátit se tu a tam ke kořenům – a třeba se díky tomu i vy rozpomenete... a vyrazíte do (místo si doplňte dle filmu, knížky apod.).

Iniciační setkání

Rok 1987, koukám na film *Butch Cassidy a Sundance Kid* (1969), filmovou klasiku, která ze sedmi nominací na Oscara proměnila hned čtyři. Hlavní hrdinové prchají před americkým zákonem do míst, kde je nikdo hledat nebude. Plni očekávání vystoupí na zapadlém bolívijském nádraží, či spíše jeho troskách (o Bolívii nejlépe vypovídá právě toto: často těžko říct, co je ještě cesta či dům, a co už jen jejich dávno nepoužívané pozůstatky). Nevěřicně hledí na opak toho, co čekali... a Robert Redford, brodící se odpadky, zanedbanými selaty a apatickými lamami, s nadčasovou ironií zahlásí: „Lidi možná cestujou stovky mil, jen aby se dostali na místo, kde teď stojíme!“ Třináctiletý kluk je okouzlen, lapen – v tu chvíli ví, že do Bolívie musí cestovat stůj co stůj, i když to jsou mil tisíce.

Fascinaci Latinskou Amerikou pak utvrdí nejen dokumenty BBC (u koho ne?), ale hlavně legendární filmy *Fitzcarraldo* (1982) a *Aguirre, hněv boží* (1972), oba od mimořádného génia, Pana režiséra Wernera Herzoga. A ovšem Soderberghův *Che Guevara* (2008): ptáčkaření v roklí, kde byl legendární revolucionář lapen a následně v sousední vsi popraven, patří k mým nejsilnějším zážitkům vůbec. Všechny filmy jsou podle skutečných událostí. A velmi věrně realitě. Pokud se rozhodujete, zda do Jižní Ameriky vyrazit, jsou tyto snímky naprosto zásadní součástí domácí přípravy.

Bez akustické přípravy ani (v)ránu!

Právě domácí přípravu jsem zanedbal, když jsem se do Bolívie v roce 2003 konečně vypravil. Vlastně to ani jinak moc nešlo. Žádný atlas na tuto zemi ještě neexistoval (Bolívie si počkala dalších 13 let). Xeno-canto

Salar de Uyuni, největší solná poušť světa, je jedním z mnoha krajinářských trumfů, kterých má Bolívie plné kapsy. I v tak nehostinném prostředí lze ptáčkařit: tři druhy plameňáků, písečníci, obří lysky, obskurní tyraní, hrnčířici a tangary... Píšu i proto, abych se nemusel opakovat – o jednom z geologicky nejunikátnějších míst planety se tedy můžete dočíst jinde.¹ Departament Potosí.

nebylo. eBird vznikl rok předtím, takže tehdy zatím ničemu. Mobilní aplikace eBird vznikla až v roce 2012 (a na mobil, na kterém by šla spustit, jsem si počkal dalších pět let).

Nejvýmluvnějším důsledkem je příhoda, která mi dnes zní jak z jiného světa. Stanujeme v NP Madidi. Už tehdy se uvádělo, že to je místo, kde je podle všeho ještě vyšší biodiverzita než v mnohem slavnějším NP Manu v jižním Peru, tehdy považovaném za č. 1 na světě (dnešní odhad pro Madidi je 1 250 ptačích druhů – přibližně dvojnásobek toho, co nám hnízdí v Evropě!). Takže očekávání obrovská – a o to větší zklamání. Není divu: tropický birding je specifická disciplína².

Kriticky ohrožený ara červenouchý (*Ara rubrogenys*) je endemitem centrální Bolívie. Mezi velkými druhy arů je jedinečný tím, že hnízdí nikoli v dutinách stromů, ale na vysokých skalních útesech. To bohužel nebrání poškozování jeho už přirozeně malých populací odchylem pro obchod s domácími mazlíčky ani zabíjení arů místními farmáři, kteří je považují za polní škůdce. Krásu tohoto jedinečného druhu jsem se pokusil zdůraznit silným protisvětlem v jeho nezvyklém skalním biotopu – což zafungovalo: záběr vyhrál 1. místo v soutěži Focusing on Wildlife. Departament Cochabamba.

Největší peklo byly samozřejmě ptačí hlasy – všechny neznámé. O to dráždivější pak byl zpěv, který nešlo zamést pod podlahu: mimořádně hlasitě rytmické, ale rozvážně hvizdy, s jasně předvídatelnou strukturou, od rána do večera. (Jakýkoli jen malinko zkušenější tropický birder se už teď usmívá pod vousy...) Zdroj jsem hledal a hledal. A nenacházel a nenacházel. Konečně se mi po několika dnech povedlo pachatele dopadnout. Moje zklamání bylo úměrné nálezu: v koruně stromu seděl čistě šedý, středně velký pták bez jakýchkoli uchopitelných znaků. A hvízdal a hvízdal...

Dnes se tomu směju: byl to hlas, který slyšel úplně každý, kdo sledoval nějaký dokument nebo hraný film z Amazonie. Ne nadarmo se mu říká „hlas Amazonie“! Byla to ona, kotinga křiklavá (*Lipaugus vociferans*). Dala mi za vyučenu. Od té doby pro mě příprava na jakoukoli cestu za ptáky za humna obnáší akustický dril, měsíce a měsíce biflování nahrávek.

Další rady k nezaplacení

Ilustrativní srovnání: v roce 2003 jsme za pět týdnů v Bolívii zaznamenali něco lehce přes 300 druhů ptáků. V roce 2023 pak za sedm týdnů přes 700. Což není málo: měřítkem mi tu není fakt, že většina birderů tolik druhů neuvidí za celý život (pozor: tropický birding může svou intenzitou způsobovat migrénu!), ale to, že ten počet stačil na 7. místo ve výročním žebříčku eBird pro Bolívii. Známkou toho, že většina birderů tam stráví spíš standardní dva týdny s cestovkou a že zůstat déle se bohatě vyplatí – viz popisky obrázků. A také známka toho, že akustická příprava a playback (v přiměřené míře) jsou základem úspěchu při každém tropickém birdingu.

Zásadně nám pomohl i dlouho očekávaný bolívijský atlas.³ Tak jako asi všechno v této bizarní zemi je i on jaksi ode zdi ke zdi (několik let poté, co po neustálých odkladech vyšel, jej ani nešlo objednat ze zahraničí – inu, Bolívie). Kvalita ilustrací je většinou průměrná, u řady druhů až dost pochybná – celou sérii ilustrátorů spojuje zřetelně to, že jizz, tedy *dojem* ze zvířete, neumí přetavit do obrázků. Pro určování nekonečných davů šedohnědých tyranů, hrnčířků či koting je ale jizz klíčový.

Na druhé straně má atlas jeden z nejpřehlednějších layoutů, co jsem kdy viděl. A jak autoři zcela správně podotýkají, jejich mapy jsou nesrovnatelně přesnější než v naprosté většině ptačích atlasů: GISové mapy vyrobili na základě informací o reálných výskytových dokladech (které jsou v mapách přímo bodově vyznačeny!), habitatových nárocích, vegetačním pokryvu a nadmořské výšce. Bolívie je geomorfologicky extrémně výškově členitá, řada druhů se vyskytuje jen v přesně vymezených altitudinálních pásmech a nadmořská výška je pro správné určení často rozhodující.

Autoři atlasu délku těla uvádějí jinak než všechny ostatní určovací příručky, tedy *bez* zobáku. Zobák k *vnímané* délce těla v terénu přispívá úplně jinak u různých skupin (srovnejte kolibříka, tangaru a jabiru). Zcela souhlasím s autory bolívijského atlasu, že paušální zahrnování zobáku do délky těla v jiných atlasech podněcuje chybná určení.

Skvělým zdrojem je web *Birds of Bolivia*.⁴ Každý druh má svou vlastní stránku s ilustrací, fotkou, nahrávkami (z xeno-canto) a informacemi v angličtině i španělštině.

Co dodat? Bolívie je nejchudší z velkých jihoamerických zemí (a také nezvykle bezpečná – proto *tranquilo*, tedy „v pohodě“). To má stránky pozitivní (standardní pouliční oběd – polévka, jídlo, nápoj – stojí sotva 35 Kč) i negativní (přes 70 % „silnic“ jsou šterka a udusaná hlína; cestu, která se v on-line mapách tváří jako hlavní, nemusíte projet ani s 4 × 4).

Konec světa

Omšelá budova bolívijské celnice, ukrytá v beztvářích křovinách táhnoucích se prázdnou krajinou až na obzor. Pobavila: prašnou cestu střeží křivolaká betonová napodobenina středověké obranné věže! I vzrůstem nevynikajícím bolívijským celníkům sahá sotva po bradu. Na mysl se mi dere legrační celnice z pohádky *Tři veteráni*...

Ani sousední hraniční přechod s Paraguáem nezklamal – kromě prachu, křovic a vedra široko daleko vůbec nic. Ptám se celníka, uniformovaného trikem a šortkami: „Jaký tady máte provoz?“ On, škrábaje se rozpačité na intimních místech: „Tak jedno, někdy dvě auta...“ Já na to: „Cože? Jen dvě auta denně?“ Teď se tváří udiveně on: „Ale ne! Jedno dvě auta za měsíc!“

Robert Redford by měl radost...

Proč Bolívie...

... když „má“ jen 16 endemických druhů ptáků? Má: ale k tomu přičtěte cca 100 dalších druhů, které sice krajíčkem areálu přesahují do okolních zemí, ale prakticky je tam nemáte šanci uvidět. Mezi desítky bolívijských

Foto: Tomáš Grim

Potkat hejno nájezdnic mravenců je svátek. Nestává se to zdaleka každý týden. Ale když se to stane, vystřídá typický ptáčkařský hladomor bohatá hostina. Vlastně doslova: spektakulární mravenčík vlasatý (*Rhegmatorhina melanosticta*) je pro birdera „žrádlo“. NP Madidi, departament La Paz.

Foto: Tomáš Grim

Kriticky ohrožený ara kaninda (*Ara glaucogularis*) je endemitem severní Bolívie. Ano, musím se formálně krapet opakovat – vynechat špek tohoto kalibru, přestože „papouch už byl“, by bylo treštuhodné. I důvody jeho ohrožení se opakují: odchyt pro „pet trade“, zabíjení farmáři a destrukce savanových biotopů, které společnými silami snížily velikost volně žijící populace kanindy na zoufalých 200–300 jedinců. V zajetí je tenhle nádherný „aráč“ chován naopak poměrně často – ale k čemu by to bylo dobré, kdyby jeho biotop zmizel z povrchu zemského? Zmíněné příčiny – a žádné „globální oteplování“ – jsou hlavními důvody *akutního* ohrožení všech vzácných druhů, které v textu zmiňuji (a těch ostatních také). Departament Beni.

„nej“ (téměř cokoli nejvýše položeného na Zemi je tady) lze zařadit i historický fakt, že Bolívie prohrála všechny války se svými sousedy. Přístup k moři postrádá. Přes tento handicap zůstává šestou zemí na světě co do délky národního birdlistu. A mezi státy, které nemají přístup k moři, je s aktuálním počtem 1 450 druhů země č. 1 na světě.

Jaký má smysl pokoušet se o reprezentativní výčet toho, co nabízí země, kde v jediné botanické zahradě na kraji města (Santa Cruz) bylo pozorováno víc ptačích druhů než v Česku? Země, kde se kondoři andští (národní pták Bolívie) i královští dají pozorovat mnohem snáze než kdekoli jinde na kontinentu? A která jiná neotropická země nabízí 13 druhů arů, včetně dvou endemických?

Za sluneční vražedníci

„Mimořádný nový druh tangary, vědecky popsán v roce 2021. (...) velice plachá, skrývává a dá se vidět jen těžko.“ Charakteristika „sluneční tangary“ (*Heliothraupis oneilli*; bez českého jména) v databázi eBird dokonale vystihuje jednu z nejvyšších met, které ptáčkař může mít: jet na opačný konec planety za druhem, který zatím vidělo jen pár bird(watch)erů.

„Inti Tanager“ je nádherná vzhledem i zpěvem. Je oslňující – podle toho vzniklo její anglické jméno (*inti* je v ajmarštině a kečuánštině Slunce). A fylogeneticky je tak jedinečná, že si vyžádala vtyčení nového ptačího rodu! Léta dráždila birdery i svým lidovým označením „Kill Bill Tanager“ – samec je barevně vymoděn podobně jako Uma Thurmanová v legendární bojové scéně prvního dílu filmu *Kill Bill*. K pojmenování

Foto: Tomáš Grim

Doufat, že najdeme nový druh pro bolívijský eBird hotspot č. 1 (Sadiri, 550 druhů!), by byl vrchol pošestilosti. Nás i průvodce proto zaskočili tihle dva papoušci amazonští (*Touit huetii*) – jejich areál zabírá celou Amazonii, ale do Bolívie sotva zasahuje. Výskyt o několik měsíců později potvrdili další birdeři. NP Madidi, departament La Paz.

Foto: Tomáš Grim

Nejlepší nakonec. Famózní „sluneční tangaru“ (*Heliotheraupis oneilli*) by takto mohl bez skrupulí uvést i mnohem zcestovalejší birder, než je moje hanácká maličkost. Moc druhů se srovnatelným příběhem totiž po světě nelítá. Posudte v hlavním textu. Údolí Machariapo, departament La Paz.

možná přispěla i časová shoda okolností: film šel do kin 10. října 2003, tedy tři dny poté, co se původnímu nálezci, který tangaru poprvé krátce zahlédl 10. října (to není překlep) 2000, povedlo ji najít znovu a tentokrát zdokumentovat (dvě sezony mezi tím se sice její objevitel na lokalitu v jižním Peru vrátil, ale po neznámém pěvci se slehl prales).⁵

Když jsme bloumali po deštném lese kolem indiánské obce San José de Uchupiamonas, byli jsme od jediného známého hnízdiště intí pouhých 50 km. Přesto jsme s cestou za „slunečnicí“ váhali. Těch 50 km byl totiž deštný les a po silnicích rovných 700 km! A po jakých... První část cesty jakž takž – na bolívijské poměry, u nás tak špatná silnice není nikde. Ale ta druhá, katastrofálně vymletá a prašná; průměrná cestovní rychlost na celé hodiny vycházela kolem 20 km/h. Ke konci přišlo něco ještě horšího: jedna věc je o *el chaqueo* číst, druhá věc je pravidelné vypalování krajiny domorodci vidět a dýchat. „Cesta“ byla lemována vypáleným lesem a ten dosud stojící v každou chvíli naznačoval svůj osud hned několika ohnisky dýmu. Bez dozoru pachatelů – prázdná hořící krajina. Jeden z nejdepresivnějších dnů na cestách, co jsem zažil.

Naše váhání, zda se do izolovaného severobolívijského údolí Machariapo vůbec vydat, živily i kusé informace o životním stylu tangary. Ta je jedinečná i svými migračními zvyky: zimuje v Peru, hnízdí v Bolívii. Tam je většina záznamů až z prosince–února. Riskli jsme to. Naše pozorování z 5. října 2023 se tak stalo zatím nejčasnějším záznamem intí z Bolívie.

Pozorování na eBirdu bylo 75. v pořadí, a když píšu tyto řádky o přesně 5 měsíců později, je jich stále dohromady jen 80. Aby toho nebylo málo: k narozeninám, které jsem do Bolívie jel cíleně oslavit, jsem 13. září 2023 v Los Volcanes nedostal jen litrovku rumu (od kamarádů, což jsem tak trochu čekal), ale i náhodné osobní setkání a inspirativní poklábošení

Foto: Tomáš Grim

Ideální místo pro život ptáčka? Silnice smrti! Neblaze proslulá Carretera de la muerte – v době, kdy jsme po ní před dvěma desetiletími jeli poprvé, se honosila titulem „nejnebezpečnější silnice světa“ (nejvyšší každoroční úmrtnost cestujících, největší jednorázová silniční nehoda v historii vůbec). Loni už byla prakticky opuštěná a bezpečnější. V lesích okolo (*yungas*) je na jednotku plochy vyšší diverzita než v Amazonii. Coroico, departament La Paz.

s Danielem F. Lanem (od ptáčkařských vyšších sil, což jsem nečekal): spoluautor nejlepšího ptačího atlasu na Peru byl oním výše zmíněným prvním nálezcem tehdy neznámé a tajemné tangary. O dvě desetiletí později pak vedl autorský tým, který tento mimořádný objev popsal v hlavním americkém ornitologickém časopise *Ornithology* (dříve *The Auk*, kde jsem měl tu čest sloužit šest let jako redaktor).

Když jsem v roce „sametové revoluce“ začínal „chodit na ptáky“, nenapadlo mě, že se mi splní sen a do Jižní Ameriky se skutečně dostanu. Natož co mě tam potká – a tím nemyslím „jen“ sluneční tangaru nebo bělokřídlého lelka⁶ (ale to už by byly jiné písničky). Nečekané souvislosti, náhody, setkávání s lidmi – to je při zpětném pohledu na tomhle koníčku to zdaleka nejzajímavější.

Musím končit, chvátám se drilovat další bolívijské ptačí hlasy.

Literatura

- Grim T. & Šumbera R. 2004: Solné pouště Bolívie. Na Marsu, nebo na Zemi? *Vesmír* 83(11): 620–627.
- Grim T. 2014: Nesnesitelná lehkost tropického birdwatchingu. *Ptačí svět* 21(3): 9–11.
- Herzog S. K. et al. 2016: *Birds of Bolivia. Field Guide*. Asociación Armonía, Santa Cruz.
- <https://birdsofbolivia.org/>
- Kaufman K. 2021: *The 'Kill Bill Tanager', a Species New to Science, Finally Has a Real Name*. Audubon, on-line.
- Grim T. 2004: Bolívijské překvapení. *Vesmír* 83(10): 542.

Tomáš Grim (tomasgrim.com) | je publicista a fotograf (agentura Agami), ptáčkař i ornitolog (jediný český vědec každoročně na stanfordském seznamu nejcitovanějších vědců světa v celoživotních i výročních kategoriích „behaviorální vědy“ a „ornitologie“). Obdivuje všechno opěření světa, latinoamerické nejvíce; pitule miluje. Letos v říjnu po Bolívii provází pro CK Primaroute.

Nákup v Zelené domácnosti: pro přírodu i lidi

Začátkem letošního roku se ČSO stala majitelkou Zelené domácnosti, zavedeného obchodu, který prostřednictvím zákazníků pomáhá přírodě. Najdete tu desítky osvědčených produktů, které sami používáme a u kterých máte jistotu, že patří k tomu nejkvalitnějšímu, co trh nabízí. Bonusem je, že výrobky ze Zelené domácnosti pomáhají hned dvakrát. Veškerý zisk z e-shopu zelenadomacnost.com jde přímo na ochranu ptáků.

Chceme-li se radovat z přítomnosti ptáků na své zahradě, poskytněme jim úkryt, potravu a příležitosti k hnízdění. Máme pro vás několik tipů, jak na to.

Nabídněme vodu, ale bezpečně

Voda v zahradě je klíčová. Zvláště v horkých dnech a na místech, kde jsou přírodní zdroje omezené, jako uprostřed zástavby, vám ptáci i další živočiškové budou za pravidelně dolévanou vodu vděční. Proč si při tom zároveň nezkrášlit své oblíbené místo na zahradě? Třeba pítkem Aristoteles o průměru 30 cm, vyrobeným z ekologické směsi 100% recyklovaného plastu a jílu. Schůdky v pítku umožní napít se bez rizika utonutí i včelám či čmelákům. Také na své zahradě zachytáváte dešťovou vodu na zalévání? Pak myslíte i na ptáky, čmeláky, včely a netopýry, kteří ve snaze napít se často spadnou dovnitř. Kolmé stěny jim neumožní zachytit se a odlétnout, a tak se často utopí. Pomoc je přitom snadná! Plovák Květina je určen do běžně používaných sudů a umožňuje zvířeti snadný výlez, osušení a odlet. Při našem testování plovák používali hmyz i ptáci, kteří na něj přistávali a pili skrze síťovanou část. Pokud často nabíráme vodu, jen plovák konví ponoříme. V bazénu je účinnější větší množství plováků. Topící se zvíře instinktivně plave podél stěn ve snaze se zachytit, proto plovák uchytíme i u stěny bazénu před skimmerem.

Podpoříme včely samotářky

Hmyzí hotel můžeme pověsit nejen na stěnu domu, ale i na strom nebo plot na slunné, teplé místo, chráněné před větrem. Domek slouží jako úkryt a místo k rozmnožování včelám samotářkám, zlatoočkářkám, sluněčkám či škvorům. Podpoříme tak opylovače a likvidátory mšic, kteří rychle ubývají a kteří nám na zahradě poskytují nedocenitelné služby.

Vysejme luční směs

Jak na zahradě vytvořit ráj pro ptáky? Nejjistější způsob je přilákat hmyz, jímž se ptáci živí. Směs semínek, které i na kousku půdy vytvoří krásnou louku, proto doporučujeme na každou zahradu. Stačí i pár metrů čtverečních a bude to u vás bzučet a hýřit barvami.

Poskytněme azyl jiričkám a vlaštovkám

Jiričky a vlaštovky to nemají lehké. Lidem často vadí trus, který se hromadí pod hnízdy. Pokud chceme těmto švitoilkám podat pomocnou ruku, nainstalujeme na vhodná místa, kde nebudou rušit, umělé hnízda. Oba druhy jsou však věrné svým tradičním hnízdištím, a pokud se ve vašem okolí nevyskytují, umělé hnízda je pravděpodobně nepřilákají.

Hnízda pro jiričky umístíme na chráněné venkovní zdi (ideálně světlé) pod přesah střechy, nejméně ve výšce 2 metry. Jsou vyrobeny ze speciálního, léty prověřeného materiálu. Směs dřevěných pilin a cementu zajišťuje životnost hnízda kolem 25 let, ale i výbornou tepelnou izolaci. Navíc je paropropustná a kompenzuje prudké změny teplot, proto se uvnitř nesráží vlhkost.

Keramická hnízda pro vlaštovky snadno přivrtáme do zdi nebo trámu pod střechu stáje, kůlny, garáže, pergoly či dílny ve výšce alespoň 2 metry. Mezi horní hranou hnízda a stropem by mělo zůstat 6 cm. Abychom zabránili potřísnění stěny trusem a jeho hromadění na zemi, umístíme asi 20 cm pod hnízdo podložku, která většinu trusu zachytí. Pak už ho jen čas od času smeteme.

Keramické hnízdo pro vlaštovky **399 Kč**

Hmyzí domek **249 Kč**

Podložka pod hnízda jiriček a vlaštovek **295 Kč**

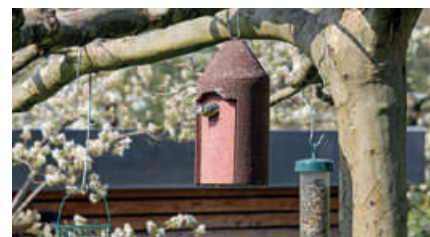
Pítko Aristoteles **629 Kč**

Různé druhy směsí **39–75 Kč**

Záchranný plovák (průměr 49 cm) **289 Kč**

Budka pro modřinky **669 Kč**

Jako exkluzivní prodejci výrobků Schwegler v Česku máme širokou nabídku budek včetně novinek pro kavky, ledňáčky, skorce či puštíky!

Trvanlivé podložky jsou vyrobeny z masivního dřeva o síle 2 cm s ekologickým certifikátem.

Ubytujeme dutinové hnízdičky

Nemáme-li na svém pozemku ani u okolí doupné stromy, můžeme ptákům nabídnout odolné, dřevocementové budky Schwegler. Čelní panel je otvírací, a budku tak můžeme snadno čistit. Pro sýkory modřinky zvolme budku s kónickou střechou, jež zvyšuje ochranu ptáčat před predátory, kteří nemohou číhat na střeše. Díky drátěnému uchu ji lehce zavěsíme. Jako exkluzivní prodejci výrobků v Česku máme širokou nabídku budek včetně novinek pro kavky, ledňáčky, skorce či puštíky!

Krmme správně

Přikrmování ptáků doporučujeme od listopadu do března až dubna. Pokud krmíme i na jaře a v létě, vybíráme pouze kvalitní krmivo a použijeme krmítka, na kterých tolik nehrozí přenos infekčních chorob, jako jsou závěsné válce či držáky lojových koulí. Krmítka pravidelně sledujeme a čistíme a v případě výskytu nemocných ptáků krmení na dva týdny přerušíme.

Lojové peletky se sušeným hmyzem: **10 kg za 413 Kč**. Obsahují nejen pšeničnou, kukuřičnou a arašidovou mouku, ale také hovězí lůj a sušené červy.

Alena Klvaňová a Věra Sychrová

INSPIRED BY

GENERATION
NATURE

SWAROVSKI
OPTIK

OBJEVTE
SVÉ
DALŠÍ
DOBRODRUŽSTVÍ

MY JUNIOR

SEE THE UNSEEN